

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра	Публічного управління та адміністрування
Спеціальність	281 Публічне управління та адміністрування
Форма здобуття вищої освіти	Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Григораша Владислава Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему Електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні
(повна назва теми)

за матеріалами

(повна назва бази дослідження)

науковий керівник	<u>Доктор з держ.упр., проф.</u>	<u>Г. КОВАЛЬ</u>
	<i>(наук. ступінь, вчене звання)</i>	<i>(підпис) (ініціал, прізвище)</i>

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри
від «19» червня 2026 р. № 14

Завідувач
кафедри

(підпис)

к.е.н., доцент

Наук. ступінь, вчене звання

Г. ПУРІЙ

Ініціал, прізвище

Завдання на кваліфікаційну бакалаврську роботу
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра	Публічного управління та адміністрування
Спеціальність	281 Публічне управління та адміністрування
Форма здобуття вищої освіти	Денна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач
кафедри

прізвище)

(підпис)

Г. ПУРІЙ
(Ініціал,

«19» червня 2026 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ
Григорашу Владиславу Олександровичу

- Тема роботи Електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні
Керівник роботи Доктор з держ.упр., проф. Коваль Г.В.
затверджено наказом закладу вищої освіти від «06» квітня 2026 р. № 245-ст
- Строк подання здобувачем роботи до «19» червня 2026 р.
- Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Сутність, еволюція та концептуальні підходи до розуміння електронної демократії

1.2. Електронна демократія в структурі цифрового врядування: співвідношення з електронним урядуванням та електронною державою

1.3. Нормативно-правове та інституційне забезпечення розвитку електронної демократії

РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Електронні петиції, електронні консультації та громадські обговорення як форми цифрової участі

2.2. Громадський (партисипативний) бюджет та цифрові платформи взаємодії влади і громадян

2.3. Електронне голосування та цифрові сервіси участі: потенціал, ризики та обмеження

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз ефективності функціонування інструментів електронної демократії

3.2. Основні проблеми впровадження (цифрова нерівність, довіра, кібербезпека, правові бар'єри)

3.3. Стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції

Об'єкт дослідження: електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні.

Предмет дослідження: особливості електронної демократії як інструменту участі громадян у публічному управлінні.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи: комплексне дослідження електронної демократії як інструменту участі громадян у публічному управлінні та обґрунтування перспектив удосконалення в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції.

5. Дата видачі завдання «20» жовтня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата, підпис)
1	Підготовка розділу 1	20.03.2026р.	20.03.2026р. <i>Григораш В.О.</i>
2	Підготовка розділу 2	20.04.2026р.	20.04.2026р. <i>Григораш В.О.</i>
3	Підготовка розділу 3	20.05.2026р.	20.05.2026р. <i>Григораш В.О.</i>
4	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської роботи на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програм StrikePlagiarism	11.06.2026 р.	11.06.2026 р. <i>Григораш В.О.</i>
5	Отримання відгуку від наукового керівника	до 12.06.2026 р.	до 12.06.2026 р. <i>Григораш В.О.</i>
6	Подання кваліфікаційної роботи на перегляд завідувачу кафедри	до 18.06.2026 р.	до 18.06.2026 р. <i>Григораш В.О.</i>
7	Реєстрація завершеної кваліфікаційної роботи	до 18.06.2026 р.	до 18.06.2026 р. <i>Григораш В.О.</i>
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	19.06.2026 р.	19.06.2026 р. <i>Григораш В.О.</i>
9	Підготовка до захисту в ЕК	до 24.06.2026 р.	до 24.06.2026 р. <i>Григораш В.О.</i>

Завдання підготував науковий керівник

Завдання одержав

(підпис)
Григораш В.О.

(підпис)

Коваль Г.В.
(прізвище та ініціали)

Григораш В. О.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної бакалаврської роботи

здобувача спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» Григораша В.О. «Електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні». – Державний університет економіки і технологій, 2026 р.

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 96 сторінок, 16 таблиць, 6 рисунків. При підготовці роботи використано 69 джерел.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є комплексне дослідження електронної демократії як інструменту участі громадян у публічному управлінні та обґрунтування перспектив удосконалення в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції.

Завданнями роботи є: дослідити сутність, еволюцію та концептуальні підходи до розуміння електронної демократії; визначити місце електронної демократії у структурі цифрового врядування та з'ясувати її співвідношення з електронним урядуванням і електронною державою; проаналізувати нормативно-правове та інституційне забезпечення розвитку електронної демократії; охарактеризувати електронні петиції, електронні консультації та громадські обговорення як форми цифрової участі громадян; дослідити роль громадського (партисипативного) бюджету та цифрових платформ взаємодії влади і громадян; проаналізувати потенціал, ризики та обмеження електронного голосування і цифрових сервісів участі; здійснити аналіз ефективності функціонування інструментів електронної демократії в Україні; визначити основні проблеми впровадження електронної демократії в Україні та обґрунтувати стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні.

Предметом дослідження є особливості електронної демократії як інструменту участі громадян у публічному управлінні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання сформульованих теоретичних положень, аналітичних висновків і практичних рекомендацій у діяльності органів публічної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів цифрової трансформації, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні дисциплін у сфері публічного управління, електронного урядування та цифрової демократії.

Ключові слова: електронна демократія, публічне управління, цифрове врядування, електронне урядування, цифрова участь громадян, електронні петиції, громадський бюджет, цифрова трансформація.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	11
1.1 Сутність, еволюція та концептуальні підходи до розуміння електронної демократії	11
1.2 Електронна демократія в структурі цифрового врядування: співвідношення з електронним урядуванням та електронною державою	16
1.3 Нормативно-правове та інституційне забезпечення розвитку електронної демократії	23
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2 ІНСТРУМЕНТИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	32
2.1 Електронні петиції, електронні консультації та громадські обговорення як форми цифрової участі.....	32
2.2 Громадський (партисипативний) бюджет та цифрові платформи взаємодії влади і громадян	41
2.3 Електронне голосування та цифрові сервіси участі: потенціал, ризики та обмеження	47
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	57
3.1 Аналіз ефективності функціонування інструментів електронної демократії.....	57
3.2 Основні проблеми впровадження електронної демократії в Україні	64

3.3 Стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції	72
Висновки до розділу 3	79
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується масштабною цифровою трансформацією, яка охоплює всі сфери суспільного життя, зокрема систему публічного управління. Інформаційно-комунікаційні технології суттєво змінюють характер взаємодії між державою та громадянами, формуючи нові механізми участі населення у процесах вироблення, реалізації та контролю публічної політики. У цих умовах особливої актуальності набуває розвиток електронної демократії як інструменту залучення громадян до управлінських процесів, забезпечення прозорості діяльності органів влади, підвищення підзвітності державних інституцій та зміцнення демократичних засад врядування. Тому обрана тема кваліфікаційної бакалаврської роботи – «Електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні» – відповідає сучасним викликам цифрового розвитку держави та потребам модернізації публічного управління в Україні.

У сучасному світі електронна демократія поступово перетворюється на один із ключових механізмів демократичного врядування. Її розвиток пов'язаний із поширенням цифрових технологій, платформ електронної участі, відкритих даних, механізмів онлайн-комунікації та цифрових сервісів, які створюють нові можливості для взаємодії громадян і влади. На відміну від традиційних форм демократії, електронна демократія дозволяє забезпечити більш оперативний, доступний і безпосередній формат участі громадян у прийнятті рішень, зокрема через електронні петиції, цифрові консультації, громадські обговорення, бюджети участі, платформи електронного голосування та інші інструменти цифрової взаємодії. У цьому контексті електронна демократія розглядається не лише як технологічна інновація, а як важливий інститут трансформації сучасного публічного управління.

Проблематика електронної демократії стала предметом дослідження як зарубіжних, так і українських науковців. Теоретичні засади демократії, участі

громадян і комунікативного врядування досліджували Роберт Даль, Юрген Габермас, Мануель Кастельс, Енн Макінтош та інші. Значний внесок у розвиток концепції цифрового врядування та електронної участі зробили міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Організація економічного співробітництва та розвитку, Рада Європи та Європейський Союз.

В українській науці проблематика електронного урядування, цифрової демократії, відкритого врядування та цифрової трансформації державного управління також отримала належне наукове висвітлення. Такі вчені, як Агаманчук З. А., Дубов Д. В., Карпенко О. В., Куйбіда В. С., Палеха Ю. І. та інші, у своїх працях розкрили теоретико-методологічні засади функціонування електронного урядування, механізми впровадження цифрових технологій у систему публічного управління, особливості розвитку електронної взаємодії між органами влади та громадянами, а також питання забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності владних інституцій. Значну увагу дослідниками приділено аналізу інструментів електронної демократії, зокрема електронних петицій, громадського бюджету, онлайн-консультацій, електронних звернень та цифрових платформ громадської участі, які розглядаються як важливі механізми посилення взаємодії держави й суспільства, розвитку громадянської активності та демократизації процесів прийняття управлінських рішень.

Однак динамічність розвитку цифрових технологій, постійна трансформація механізмів взаємодії між державою та громадянами, а також нові виклики цифрового суспільства обумовлюють необхідність подальших комплексних досліджень у цій сфері.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексне дослідження електронної демократії як інструменту участі громадян у публічному управлінні та обґрунтування перспектив удосконалення в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити сутність, еволюцію та концептуальні підходи до розуміння електронної демократії;

- визначити місце електронної демократії у структурі цифрового врядування та з'ясувати її співвідношення з електронним урядуванням і електронною державою;
- проаналізувати нормативно-правове та інституційне забезпечення розвитку електронної демократії;
- охарактеризувати електронні петиції, електронні консультації та громадські обговорення як форми цифрової участі громадян;
- дослідити роль громадського (партисипативного) бюджету та цифрових платформ взаємодії влади і громадян;
- проаналізувати потенціал, ризики та обмеження електронного голосування і цифрових сервісів участі;
- здійснити аналіз ефективності функціонування інструментів електронної демократії в Україні;
- визначити основні проблеми впровадження електронної демократії в Україні та обґрунтувати стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні.

Предметом дослідження є особливості електронної демократії як інструменту участі громадян у публічному управлінні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення визначених завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Діалектичний метод застосовано для дослідження еволюції електронної демократії та закономірностей її розвитку в умовах цифрової трансформації. Системний підхід використано для аналізу електронної демократії як складової цифрового врядування та інституту публічного управління. Метод аналізу та синтезу дозволив узагальнити наукові підходи до трактування електронної демократії, її інструментів і механізмів функціонування. Порівняльний метод використано для співвідношення понять електронної демократії, електронного урядування та електронної держави, а

також при аналізі міжнародного досвіду. Нормативно-правовий метод застосовано для дослідження законодавчого забезпечення розвитку електронної демократії в Україні. Статистичний метод використано для аналізу окремих показників функціонування цифрових інструментів участі. Прогностичний метод дав змогу обґрунтувати стратегічні напрями розвитку електронної демократії в Україні.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, міжнародні документи у сфері електронної демократії та цифрового врядування, наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, аналітичні матеріали міжнародних організацій, статистичні дані, офіційні інформаційні ресурси органів державної влади та місцевого самоврядування, а також матеріали цифрових платформ електронної участі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання сформульованих теоретичних положень, аналітичних висновків і практичних рекомендацій у діяльності органів публічної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів цифрової трансформації, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні дисциплін у сфері публічного управління, електронного урядування та цифрової демократії.

Структура роботи зумовлена метою, завданнями та логікою дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади електронної демократії в системі публічного управління. Другий розділ присвячено аналізу інструментів електронної демократії та механізмів їх реалізації в Україні. У третьому розділі проаналізовано проблеми функціонування та перспективи розвитку електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1 Сутність, еволюція та концептуальні підходи до розуміння електронної демократії

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства особливої актуальності набуває дослідження електронної демократії як одного з ключових механізмів залучення громадян до процесів публічного управління. Поширення інформаційно-комунікаційних технологій суттєво змінило характер взаємодії між державою та суспільством, створивши нові можливості для участі громадян у прийнятті управлінських рішень, громадського контролю, формування публічної політики та розвитку відкритого врядування. У цьому контексті електронна демократія поступово трансформувалася із сукупності окремих цифрових інструментів у складову сучасного демократичного врядування.

Для України проблематика розвитку електронної демократії має особливе значення в умовах цифрової трансформації держави, децентралізації, розвитку відкритого врядування та реалізації євроінтеграційного курсу. В останні роки в Україні активно впроваджуються цифрові сервіси державного управління, розвиваються платформи електронних петицій, громадського бюджету, електронних консультацій та інші інструменти електронної участі. Значний поштовх цифровізації дала діяльність Міністерства цифрової трансформації України, а також формування цифрової екосистеми «Дія», яка поступово інтегрує нові формати взаємодії громадян із державою. Водночас розвиток електронної демократії супроводжується низкою проблем, пов'язаних із цифровою нерівністю, недостатнім рівнем суспільної довіри, кібербезпековими ризиками, правовими прогалинами та нерівномірністю впровадження цифрових інструментів участі на різних рівнях управління. Саме це актуалізує потребу

комплексного наукового дослідження електронної демократії як інструменту участі громадян у публічному управлінні.

Наукове осмислення електронної демократії нерозривно пов'язане з еволюцією класичних уявлень про демократію як форму організації влади. Теоретичним підґрунтям сучасних підходів до розуміння участі громадян стали праці Роберта Даля, у яких демократія розглядається через категорії політичної участі, конкуренції та поліархії [1]. Важливе значення мають також ідеї Юргена Габермаса щодо комунікативної демократії, ролі публічної сфери та дискурсивного характеру вироблення суспільно значущих рішень [2]. Саме поєднання партисипативного й комунікативного вимірів значною мірою сформувало концептуальне підґрунтя для розвитку електронної демократії.

У науковій літературі електронна демократія трактується по-різному, що пояснюється багатовимірністю цього феномена. У широкому розумінні її визначають як використання цифрових технологій для розширення участі громадян у демократичних процесах, забезпечення прозорості діяльності органів влади, розвитку підзвітності та підвищення якості публічного управління [3]. Водночас у документах Організації Об'єднаних Націй електронна демократія тісно пов'язується з електронною участю, що охоплює інформування громадян, проведення консультацій та залучення до формування державної політики [4]. Такий підхід дозволяє розглядати електронну демократію не лише як технологічний інструментарій, а як механізм трансформації відносин між владою і суспільством.

Сутність електронної демократії значною мірою розкривається через її еволюцію. На початковому етапі, який припадає на 1990-ті роки, цифрові технології використовувалися переважно для забезпечення доступу громадян до інформації. Домінувала інформаційна модель, за якої взаємодія між владою та суспільством мала переважно односторонній характер. Цей етап фактично був етапом цифровізації інформування, а не повноцінної електронної участі.

Подальший розвиток Інтернету, інтерактивних платформ та онлайн-комунікацій зумовив перехід до нового етапу, який характеризувався розвитком

електронних консультацій, онлайн-обговорень, громадських форумів та перших цифрових механізмів участі. У цей період формується розуміння електронної демократії як простору взаємодії, а не лише інструменту інформування. Наступний етап розвитку пов'язаний із платформізацією участі, поширенням електронних петицій, громадських бюджетів, відкритих даних та інтегрованих цифрових сервісів участі [5]. На цьому етапі електронна демократія дедалі більше розглядається як складова цифрового врядування.

У межах сучасного наукового дискурсу сформувалося кілька концептуальних підходів до трактування електронної демократії. Одним із найбільш поширених є інструментальний підхід, у межах якого вона розглядається через сукупність цифрових інструментів участі — електронних петицій, консультацій, платформ взаємодії, електронного голосування. Цей підхід має значну прикладну цінність, однак дещо звужує зміст явища, зосереджуючись переважно на його технологічному вимірі.

Більш комплексним є інституційний підхід, який трактує електронну демократію як інститут сучасного публічного управління, що трансформує механізми участі, громадського контролю та взаємодії між державою і суспільством [6]. У межах цього підходу акцент переноситься з окремих інструментів на зміну інституційної логіки врядування. Саме такий підхід є особливо значущим для науки публічного управління.

Окрему групу становлять комунікативні підходи, відповідно до яких електронна демократія розглядається як цифровий простір деліберації та публічного діалогу. У цьому контексті особливого значення набувають механізми консультацій, громадських обговорень і спільного вироблення рішень. Такий підхід концептуально близький до ідей «дорадча демократія» та підкреслює не стільки технологічну, скільки демократичну природу електронної участі.

У сучасних дослідженнях значного поширення набув також мережевий підхід, сформований під впливом концепції мережевого суспільства Мануеля Кастельса [7]. У його межах електронна демократія постає як система горизонтальних мережевих зв'язків між громадянами, владою та інститутами

громадянського суспільства. Такий підхід особливо актуальний в умовах розвитку цифрових платформ та мережевого врядування.

Важливий внесок у розвиток теорії електронної демократії зробила Енн Макінтош, яка наголошувала, що сутність електронної демократії полягає не у використанні технологій як таких, а в розширенні реальних можливостей участі громадян у виробленні та реалізації політики [8]. Це положення має принципове значення, оскільки дозволяє уникнути ототожнення цифровізації з демократизацією.

У сучасному науковому дискурсі дедалі частіше наголошується, що електронна демократія є не лише технологічним, а соціотехнічним явищем. Її функціонування залежить від інституційного середовища, рівня цифрової грамотності населення, довіри до влади, розвитку правових механізмів та забезпечення кібербезпеки. Саме тому технології самі по собі не гарантують посилення демократії, а лише створюють потенціал для цього.

У цьому контексті особливої ваги набуває критичний підхід до електронної демократії, представники якого звертають увагу на ризики цифрової нерівності, інформаційних маніпуляцій, технологічної залежності та обмежень інклюзивності. Цей підхід важливий тим, що дозволяє розглядати електронну демократію не лише як простір можливостей, а й як сферу викликів.

Для України розвиток електронної демократії має особливе значення в контексті цифрової трансформації публічного управління, децентралізації та євроінтеграційних процесів. Концепція розвитку електронної демократії в Україні [10] заклала інституційне підґрунтя для розвитку цифрових форм участі громадян та визначила електронну демократію як важливий напрям модернізації врядування. Практична реалізація цього напрямку відбувається через інструменти електронних петицій, громадських бюджетів, цифрових консультацій та платформ відкритої взаємодії.

Узагальнюючи наукові підходи, можна стверджувати, що електронна демократія поєднує щонайменше три ключові виміри: технологічний, інституційний та демократичний. У технологічному вимірі вона виступає

системою цифрових інструментів участі; в інституційному – механізмом трансформації врядування; у демократичному – способом реалізації права громадян на участь у публічному управлінні.

Таблиця 1.1.1

Еволюція визначення поняття «електронна демократія»

Період / етап	Підхід до розуміння електронної демократії	Основний зміст трактування	Представники / джерела
1990-ті роки	Інформаційний підхід	Електронна демократія розглядається як використання Інтернету для інформування громадян та забезпечення доступу до публічної інформації	Ранні концепції e-government, S. Clift [3]
Кінець 1990-х – початок 2000-х	Інструментальний підхід	Трактування як сукупності цифрових інструментів участі (онлайн-форуми, консультації, петиції)	Ann Macintosh [8]
2000–2010 рр.	Партисипативний підхід	Електронна демократія визначається як механізм залучення громадян до процесу прийняття рішень	United Nations [4]
2010–2020 рр.	Інституційний підхід	Розуміння електронної демократії як складової демократичного врядування та інституту участі	OECD [5]
Сучасний етап	Мережевий / соціотехнічний підхід	Е-демократія як цифрова екосистема співуправління, взаємодії та колективного вироблення рішень	Manuel Castells [7], сучасні дослідження
Сучасний український контекст	Публічно-управлінський підхід	Електронна демократія як механізм цифрової участі громадян у публічному управлінні та відкритому врядуванні	Концепція розвитку е-демократії в Україні [10, 16, 17]

Джерело: розроблено автором на основі [3-5, 7-8, 10, 16, 17].

Як свідчать дані таблиці 1.1.1, еволюція трактування поняття «електронна демократія» демонструє перехід від вузького технологічного розуміння, зосередженого на цифрових каналах інформування, до комплексного бачення електронної демократії як інституту участі, комунікації та співуправління. Якщо ранні підходи переважно акцентували увагу на технічних можливостях Інтернету, то сучасні концепції дедалі більше пов’язують електронну демократію

з розвитком відкритого врядування, цифрової участі та мережевої взаємодії. Це дозволяє розглядати її не лише як технологічний інструмент, а як складову трансформації сучасного публічного управління.

На підставі проведеного аналізу електронну демократію доцільно визначати як систему інститутів, механізмів та цифрових інструментів, що забезпечують участь громадян у формуванні, реалізації та контролі публічної політики на основі інформаційно-комунікаційних технологій, сприяючи відкритості, підзвітності та співуправлінню.

Таким чином, електронна демократія є не лише результатом цифровізації політичних процесів, а складовою трансформації сучасного публічного управління. Її еволюція засвідчує перехід від інформаційних моделей до партисипативних і мережевих форм участі, а сучасні концептуальні підходи дозволяють розглядати її як важливий інститут демократичного врядування в умовах цифрового суспільства.

1.2 Електронна демократія в структурі цифрового врядування: співвідношення з електронним урядуванням та електронною державою

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства та модернізації системи публічного управління особливої наукової актуальності набуває осмислення місця електронної демократії в структурі цифрового врядування. Стрімкий розвиток цифрових технологій сприяв не лише зміні механізмів надання публічних послуг чи автоматизації управлінських процедур, а й переосмисленню самої природи взаємодії держави та громадян. У цьому контексті поряд із категорією «електронна демократія» активно використовуються поняття «електронне урядування», «цифрове врядування», «електронна держава», які часто трактуються як близькі або навіть взаємозамінні. Водночас для науки публічного управління важливим є не лише фіксація їх взаємозв'язку, а й чітке концептуальне розмежування.

Сучасний науковий дискурс дедалі більше засвідчує, що цифрове врядування є ширшою концептуальною рамкою, у межах якої функціонують електронне урядування та електронна демократія. Якщо на початкових етапах цифровізації державного сектору основна увага зосереджувалася переважно на технологічному вдосконаленні адміністративних процесів, то сучасні підходи орієнтуються на більш комплексне бачення, де цифрові технології розглядаються як інструмент трансформації моделей врядування, взаємодії та прийняття рішень. У документах OECD цифрове врядування трактується як використання цифрових технологій для побудови відкритого, людиноцентричного та інноваційного державного управління [5]. Таке визначення є принципово важливим, оскільки зміщує фокус з технологічних рішень на змістовні зміни в системі врядування.

У межах цієї концепції електронна демократія постає не ізольованим напрямом цифровізації, а складовою ширшої архітектури цифрового врядування. Її місце в цій структурі визначається насамперед через функцію забезпечення участі громадян у формуванні та реалізації публічної політики. На відміну від інших компонентів цифрового врядування, які можуть бути орієнтовані на адміністративну ефективність чи сервісність, електронна демократія безпосередньо пов'язана з реалізацією демократичних принципів у цифровому середовищі.

У науковій літературі однією з найбільш дискусійних є проблема співвідношення електронної демократії та електронного урядування. Значна частина дослідників наголошує, що електронне урядування історично стало базою, на якій формувалися сучасні цифрові механізми участі. Традиційно електронне урядування визначається як використання інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності діяльності органів влади, оптимізації адміністративних процедур і покращення надання послуг громадянам та бізнесу [11]. У такому трактуванні ключовими є ефективність, доступність сервісів, швидкість обміну даними та якість адміністрування.

Електронна демократія має іншу функціональну логіку. Її предметом є не стільки цифровізація державних процедур, скільки участь громадян у виробленні та контролі публічних рішень. Якщо електронне урядування здебільшого орієнтоване на взаємодію типу «держава — громадянин» у сервісному вимірі, то електронна демократія передбачає взаємодію, засновану на співучасті, консультаціях, діалозі та громадському контролі.

Саме це дозволяє говорити про різні, хоча й взаємопов'язані логіки цих феноменів. Електронне урядування спрямоване передусім на те, як держава управляє. Електронна демократія — на те, як громадяни беруть участь в управлінні. Це концептуально важлива різниця.

Разом із тим протиставляти ці поняття було б методологічно помилково. У сучасному цифровому врядуванні вони радше взаємодоповнюють одне одного. Електронне урядування формує технологічну та інституційну основу, без якої значна частина інструментів електронної демократії не могла б функціонувати. Реєстри, електронна ідентифікація, цифрові платформи, електронний документообіг, системи відкритих даних — усе це елементи, які водночас є продуктами електронного урядування і передумовами розвитку електронної демократії.

У цьому контексті можна стверджувати, що електронне урядування створює інфраструктурне середовище для функціонування електронної демократії. Натомість електронна демократія надає цифровому урядуванню демократичного змісту, розширюючи його межі від сервісної цифровізації до участі та співуправління.

Саме така логіка дедалі частіше простежується у сучасних концепціях «цифрове врядування».

У міжнародному дискурсі еволюція цифрового врядування часто описується як перехід від «е- врядування» до «цифрового врядування», а далі — до цифрового врядування як мережевої моделі управління [18; 19]. Цей перехід є не лише технологічним, а й концептуальним. Якщо ранні моделі електронного урядування були зорієнтовані переважно на автоматизацію державних функцій,

то сучасне цифрове врядування включає спільне вироблення рішень, цифрову участь, платформені механізми взаємодії.

Саме в цій логіці електронна демократія перестає бути допоміжним інструментом і набуває ознак структурного елементу цифрового врядування.

Не менш важливим є співвідношення електронної демократії та електронної держави. У наукових дослідженнях поняття «електронна держава» використовується для позначення ширшого феномена цифрової трансформації державних інститутів. Йдеться про комплексну цифрову архітектуру, що охоплює управлінські процеси, сервіси, цифрову інфраструктуру, системи ідентифікації, кібербезпеку, реєстри, відкриті дані та цифрові екосистеми держави [20].

На відміну від електронного урядування, яке акцентує увагу на функціонуванні державних процесів, електронна держава охоплює саму цифрову модель організації державності. У цьому сенсі електронна демократія співвідноситься з електронною державою як частина із ширшою системою. Електронна держава формує інституційну основу. Електронне урядування забезпечує її функціонування. Електронна демократія забезпечує участь у цій системі. Таке співвідношення дозволяє розглядати ці поняття не як конкуренти, а як взаємопов'язані рівні цифрової трансформації.

Особливо наочно ця логіка проявляється у практиках сучасних цифрових держав. Зокрема досвід Естонії демонструє, що електронне урядування, цифрова держава та інструменти електронної демократії функціонують не ізольовано, а як інтегрована система. Цифрова ідентифікація, електронні сервіси, електронне голосування та цифрові механізми участі є частинами єдиної моделі цифрового врядування.

Саме така інтегрованість сьогодні дедалі більше розглядається як ознака зрілості цифрової держави. У сучасному науковому дискурсі важливого значення набуває також розгляд електронної демократії крізь призму концепції «good governance». У цьому підході цифрові технології не розглядаються як самоціль, а як засіб реалізації принципів відкритості, прозорості, участі та підзвітності. Саме

тому електронна демократія дедалі частіше трактується як один із механізмів реалізації належного врядування в цифровому середовищі [15].

Такий підхід видається особливо продуктивним для науки публічного управління, оскільки дозволяє розглядати електронну демократію не як окремий технічний напрям, а як інституційний механізм демократизації врядування.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує людиноцентричний підхід до цифрового врядування, який сьогодні активно розвивається в міжнародних дослідженнях. Його сутність полягає у зміщенні фокусу з цифровізації процедур на цифровізацію взаємодії з орієнтацією на потреби людини. У межах такого підходу саме електронна демократія виступає ключовим індикатором зрілості цифрового врядування. Адже цифрова держава може бути технологічно розвиненою. Але без дієвих механізмів участі вона не обов'язково буде демократичною.

Окремий аналітичний інтерес становить розмежування процедурної та субстантивної цифровізації. Процедурна цифровізація передбачає переведення адміністративних функцій у цифрову форму, тоді як субстантивна цифровізація означає зміну змісту врядування через участь, співтворення політики та нові моделі взаємодії. Саме у другому вимірі проявляється сутність електронної демократії.

Для України питання співвідношення електронної демократії, електронного урядування та електронної держави має особливу практичну значущість у контексті цифрової трансформації, розвитку екосистеми «Дія», децентралізації та євроінтеграційних процесів. Український досвід демонструє, що ці феномени розвиваються паралельно й дедалі більше інтегруються. Разом з тим саме розвиток інструментів електронної демократії визначає, наскільки цифрова трансформація виходить за межі сервісної модернізації та набуває ознак демократичного врядування.

Узагальнення співвідношення зазначених понять доцільно представлено у вигляді таблиці 1.2.1.

Таблиця 1.2.1

Співвідношення електронної демократії, електронного урядування та електронної держави

Критерій	Електронна демократія	Електронне урядування	Електронна держава
Основний акцент	Участь громадян	Цифрові послуги та управління	Цифрова трансформація держави
Ключова функція	Залучення та співучасть	Адміністрування та сервіс	Інституційна цифрова система
Орієнтація	Демократична	Управлінська	Системна
Інструменти	Петиції, консультації, е-участь	Реєстри, е-послуги, документообіг	Інфраструктура, екосистеми, платформи
Результат	Підвищення участі	Ефективність управління	Цифрова держава

Джерело: [15-20]

Як видно з таблиці 1.2.1, електронна демократія, електронне урядування та електронна держава мають різний функціональний фокус, однак не існують відокремлено. Вони утворюють взаємозалежні компоненти цифрового врядування, де електронна демократія забезпечує демократичний вимір цифрової трансформації, електронне урядування – управлінсько-сервісний, а електронна держава – системно-інституційний.

Таким чином, електронну демократію доцільно розглядати як самостійну, але інтегровану складову цифрового врядування, що функціонує у взаємозв'язку з електронним урядуванням та електронною державою. Її специфіка полягає у фокусі на участі, підзвітності та співуправлінні, що відрізняє її від сервісної логіки електронного урядування та системної логіки електронної держави. Саме в такому розумінні електронна демократія виступає не просто цифровим інструментом, а важливим інститутом сучасного публічного управління в умовах цифрового суспільства.

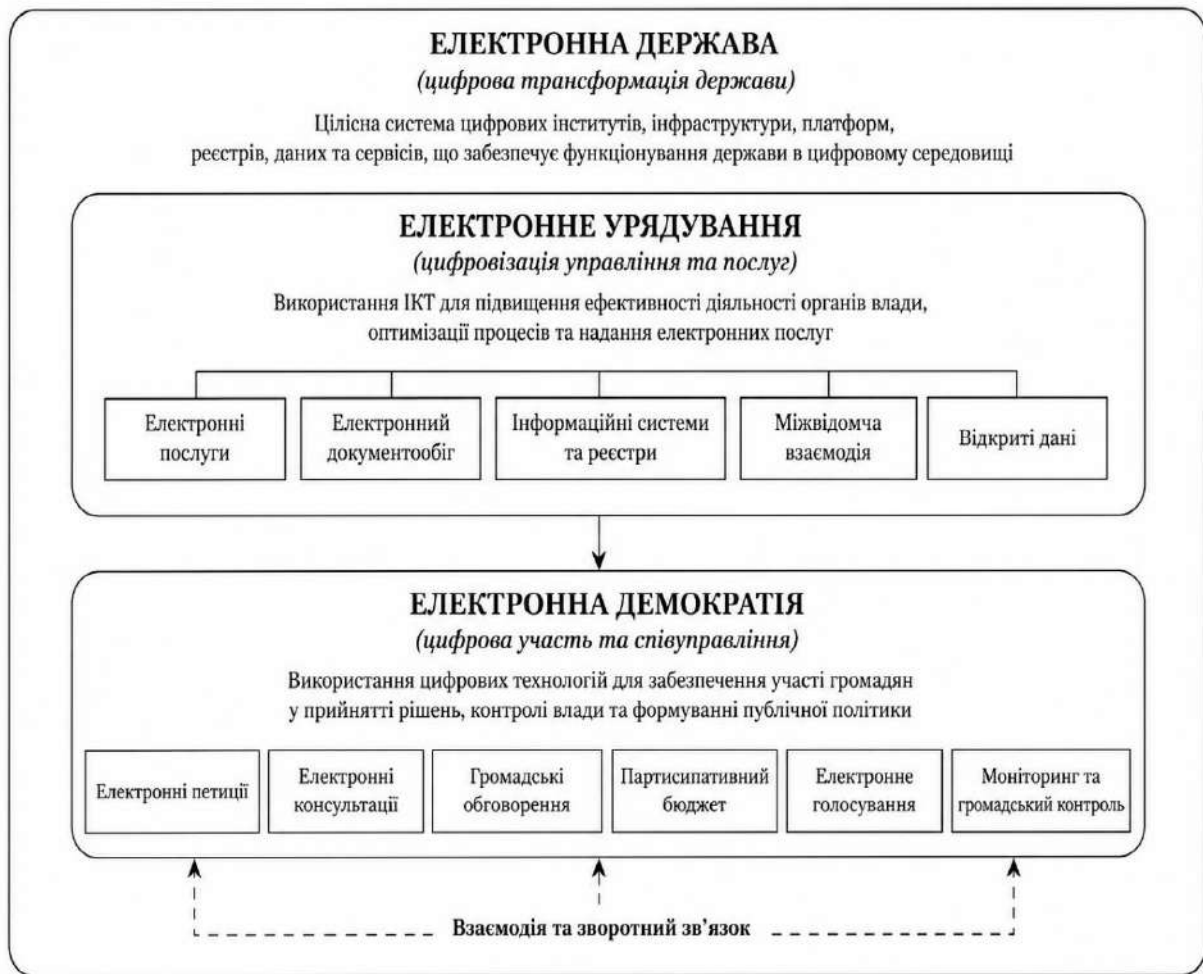

Рис. 1.2.1 - Співвідношення понять «електронна держава», «електронне урядування» та «електронна демократія» в системі цифрового врядування

Джерело: розроблено автором на основі [15-20].

На рис. 1.2.1 відображено ієрархічне та функціональне співвідношення понять «електронна держава», «електронне урядування» та «електронна демократія» в системі цифрового врядування. Схема побудована за принципом від загального до конкретного та демонструє, що зазначені категорії є взаємопов'язаними, але не тотожними.

На верхньому рівні представлено електронну державу як найбільш широке поняття, що охоплює цифрову трансформацію державних інститутів, інфраструктури, реєстрів, платформ і сервісів. У цьому контексті електронна

держава виступає системною основою цифрової організації державного управління.

Другий рівень становить електронне урядування, яке відображає функціональний вимір цифровізації та охоплює механізми електронних послуг, цифрового документообігу, інформаційних систем, міжвідомчої взаємодії та відкритих даних. На схемі показано, що саме електронне урядування є проміжною ланкою між цифровою інфраструктурою держави та механізмами громадської участі.

Третій рівень – електронна демократія, яка розглядається як демократичний вимір цифрового врядування. Вона охоплює інструменти цифрової участі громадян: електронні петиції, консультації, громадські обговорення, партисипативний бюджет, електронне голосування та механізми громадського контролю.

Стрілки між рівнями відображають ієрархічний та функціональний зв'язок: електронна демократія функціонує в межах електронного урядування, а електронне урядування – у структурі електронної держави. Пунктирна лінія знизу демонструє зворотний зв'язок і взаємодію між громадянами та владою, що є сутнісною ознакою демократичного цифрового врядування.

Таким чином, електронна демократія є складовою електронного урядування, а електронне урядування – елементом ширшої системи електронної держави, при цьому всі три категорії утворюють єдину архітектуру цифрового врядування.

1.3 Нормативно-правове та інституційне забезпечення розвитку електронної демократії

Розвиток електронної демократії як складової сучасного публічного управління неможливий без належного нормативно-правового та інституційного забезпечення. Якщо технологічний розвиток створює інструментальні можливості для цифрової участі громадян, то саме правові норми, державна

політика та інституційна архітектура формують умови, за яких ці інструменти стають дієвими механізмами демократичного врядування. У цьому контексті нормативно-правове забезпечення електронної демократії слід розглядати не лише як сукупність актів, що регулюють окремі цифрові практики участі, а як систему правових, організаційних і стратегічних засад, що визначають можливості реалізації громадянами права на участь у публічному управлінні за допомогою цифрових технологій.

Питання нормативно-правового забезпечення електронної демократії безпосередньо пов'язане із загальною еволюцією демократичних стандартів участі. Її правова основа ґрунтується насамперед на конституційних засадах народовладдя, участі громадян в управлінні державними справами, доступу до інформації та свободі вираження поглядів. Саме ці базові принципи становлять фундамент, на якому розвиваються сучасні цифрові форми участі.

Конституція України закріплює, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ, який здійснює владу безпосередньо та через органи державної влади і місцевого самоврядування [28]. У цьому положенні закладено фундаментальне підґрунтя для всіх форм громадської участі, зокрема й електронної демократії. Попри те, що Конституція була ухвалена до масового поширення цифрових технологій, її норми створюють універсальну правову основу для розвитку цифрових механізмів демократії.

Важливу роль у нормативному забезпеченні електронної демократії відіграє законодавство, яке регламентує право на доступ до інформації, звернення громадян, відкритість влади та цифрову взаємодію. Зокрема Закон України «Про доступ до публічної інформації» став одним із ключових нормативних актів, що заклав правові засади відкритості влади [29]. Саме відкритість інформації є необхідною передумовою ефективної електронної участі, оскільки без доступу до інформації сама участь часто стає формальною.

Не менш важливим є Закон України «Про звернення громадян», який у сучасних умовах набув нового значення у зв'язку з розвитком електронних форм звернень та петицій. Особливого значення для розвитку електронної демократії

набули зміни до цього закону, що закріпили правовий механізм електронних петицій [30]. Фактично це стало одним із перших системних прикладів нормативного оформлення цифрового інструменту участі в Україні.

У сучасному українському контексті нормативно-правова база електронної демократії формується не лише законами, а й стратегічними та програмними документами. Центральне місце серед них посідає Концепція розвитку електронної демократії в Україні, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 797-р [10]. Цей документ став концептуально важливим етапом інституціоналізації електронної демократії, оскільки вперше системно визначив її цілі, принципи, пріоритети та механізми розвитку.

Значення Концепції полягає не лише в окресленні напрямів цифрової участі, а в тому, що вона заклала підхід до електронної демократії як складової демократичного врядування. У цьому аспекті важливо, що документ не обмежується технологічною логікою, а безпосередньо пов'язує розвиток цифрових інструментів із підвищенням відкритості, прозорості та участі громадян.

Розвиток нормативного забезпечення електронної демократії в Україні тісно пов'язаний і з ширшим процесом цифрової трансформації. У цьому контексті важливими є документи, що регламентують розвиток електронного урядування, відкритих даних, цифрових послуг та цифрової ідентифікації. Зокрема Закон України «Про електронні довірчі послуги» [31] має фундаментальне значення для функціонування цифрових механізмів участі, оскільки забезпечує правову основу електронної ідентифікації та довіри в цифровому середовищі. Адже без цифрової довіри електронна демократія залишається технологічно вразливою. Це особливо важливо для таких інструментів, як електронне голосування чи електронні консультації.

Суттєвий вплив на розвиток нормативного середовища має також міжнародно-правовий вимір. У сучасному розумінні електронна демократія значною мірою розвивається під впливом міжнародних стандартів відкритого врядування, цифрових прав та електронної участі. Важливу роль у цьому процесі

відіграють підходи ООН, ОЕСР, ЄС та ініціативи Партнерства «Відкритий уряд» [15; 24; 25].

Зокрема документи ООН щодо «е-участі» формують міжнародні стандарти розвитку цифрової участі, а рекомендації OECD акцентують увагу на людиноцентричному цифровому врядуванні та інституційному забезпеченні цифрової демократії [5].

Для України особливого значення набуває європейський нормативний контекст. Умови євроінтеграції посилюють орієнтацію на європейські стандарти цифрового врядування, захисту даних, відкритості та цифрових прав. У цьому сенсі нормативно-правове забезпечення електронної демократії дедалі більше формується не лише у внутрішньому, а й у європейському регуляторному полі.

Поряд із нормативною базою принципово важливим є інституційне забезпечення електронної демократії. У науковому розумінні інституційне забезпечення охоплює систему органів, процедур, платформ та механізмів, що забезпечують функціонування цифрових інструментів участі.

У сучасній українській практиці інституційна архітектура електронної демократії має багаторівневий характер. На національному рівні важливу роль відіграє Міністерство цифрової трансформації України, яке стало ключовим суб'єктом формування політики цифрової трансформації. Його роль виходить за межі цифрових сервісів і охоплює розвиток цифрової участі, відкритих платформ та екосистеми цифрової держави. Саме в межах цієї інституційної логіки розвивається платформа «Дія» як не лише сервісна, а потенційно партисипативно орієнтована екосистема.

Інституційне забезпечення електронної демократії не обмежується центральними органами влади. Значна частина її інструментів реалізується на рівні місцевого самоврядування, де функціонують платформи електронних петицій, громадських бюджетів, цифрових консультацій та локальні сервіси участі. Саме громади часто виступають простором практичної апробації е-демократії. Оскільки саме локальний рівень робить електронну демократію не декларативною, а прикладною.

Водночас важливу роль відіграють інститути громадянського суспільства. У сучасному розумінні електронна демократія функціонує не лише через державні інституції, а через взаємодію держави, громадян та громадських організацій. Ця багатосуб'єктність є однією з її ключових характеристик. У цьому контексті важливого значення набуває концепція мережевого врядування. Розвиток електронної демократії дедалі більше залежить не від одного інституту, а від мережі інституцій: державних, місцевих, громадських, технологічних. Саме ця мережевість формує сучасну інституційну модель.

Окремої уваги заслуговує питання інституційних бар'єрів розвитку електронної демократії. Попри сформовану нормативну основу, практика демонструє наявність низки проблем: фрагментарність регулювання, нерівномірність розвитку локальних платформ участі, недостатня координація між суб'єктами цифрової політики, проблеми цифрової інклюзії, правові прогалини щодо окремих інструментів, зокрема електронного голосування.

Ці проблеми свідчать, що формальна наявність нормативних актів ще не гарантує ефективного функціонування інститутів. Електронна демократія — це не лише право, а й спроможність інститутів це право реалізувати. Саме тому дедалі більшого значення набуває інституційна спроможність.

У сучасних дослідженнях нормативно-правове та інституційне забезпечення електронної демократії дедалі частіше розглядається через концепцію «enabling environment» — сприятливого середовища розвитку цифрової участі [23]. Такий підхід передбачає, що ефективність е-демократії залежить не лише від окремих законів чи платформ, а від цілісності правового, інституційного й технологічного середовища.

Узагальнення основних елементів нормативно-правового та інституційного забезпечення подано у вигляді таблиці 1.3.1.

Таблиця 1.3.1

Складові нормативно-правового та інституційного забезпечення розвитку електронної демократії

Складова	Основний зміст	Приклади
----------	----------------	----------

Конституційно-правова база	Право участі, доступ до інформації, народовладдя	Конституція України
Галузеве законодавство	Регулювання цифрових механізмів участі	Закони про доступ до інформації, звернення громадян, е-довірчі послуги
Стратегічні документи	Напрями державної політики	Концепція розвитку е-демократії
Інституційне забезпечення	Органи та механізми реалізації	Мінцифра, органи місцевого самоврядування
Платформена інфраструктура	Цифрові інструменти участі	Петиції, бюджети участі, цифрові платформи
Міжнародні стандарти	Орієнтири розвитку	ООН, ОЕСР, ЄС

Джерело: [28-31]

Як видно з таблиці 1.3.1, розвиток електронної демократії забезпечується не окремими нормативними актами чи платформами, а комплексною системою правових та інституційних компонентів.

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що нормативно-правове та інституційне забезпечення електронної демократії становить багаторівневу систему, яка поєднує конституційні засади участі, спеціальне законодавство, стратегічні документи цифрової трансформації, мережу інституцій та платформені механізми реалізації цифрової участі.

Таким чином, розвиток електронної демократії залежить не лише від технологічних інновацій, а передусім від зрілості правового середовища та інституційної спроможності держави забезпечити реалізацію цифрових прав громадян. Саме поєднання нормативної визначеності, інституційної координації та відповідної цифрової інфраструктури створює підґрунтя для розвитку електронної демократії як дієвого інституту сучасного публічного управління.

Таблиця 1.3.2

Узагальнене нормативно-правове забезпечення функціонування електронної демократії в Україні

Нормативно-правовий акт	Сфера регулювання	Значення для електронної демократії
Конституція України [28]	Конституційні засади народовладдя, участі громадян, доступу до інформації	Формує базове правове підґрунтя цифрової участі та реалізації принципу народовладдя

Закон України «Про звернення громадян» [30]	Реалізація права громадян на звернення, електронні петиції	Закріплює механізми цифрового звернення та електронної участі
Закон України «Про доступ до публічної інформації» [29]	Відкритість і прозорість діяльності органів влади	Забезпечує інформаційну основу електронної демократії
Закон України «Про електронні довірчі послуги» [31]	Електронна ідентифікація, цифрова довіра	Створює правові передумови безпечної цифрової участі
Закон України «Про Національну програму інформатизації» [32]	Розвиток цифрової інфраструктури	Формує технологічні умови функціонування е-демократії
Розпорядження КМУ №797-р «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні» [10]	Державна політика розвитку е-демократії	Базовий стратегічний документ розвитку цифрової участі
Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства в Україні	Цифрова трансформація держави	Визначає стратегічний контекст розвитку цифрового врядування
Документи Open Government Partnership [33]	Відкрите врядування, прозорість, участь	Інтегрують міжнародні стандарти е-демократії
Акти та рекомендації ЄС у сфері цифрового врядування [34]	Європейські стандарти цифрового врядування	Сприяють гармонізації українського регулювання з європейськими підходами
Рекомендації Ради Європи з електронної демократії [35]	Демократичні стандарти цифрової участі	Формують міжнародні орієнтири розвитку е-демократії

Джерело: [28-35]

Як видно з таблиці 1.3.2, нормативно-правове забезпечення функціонування електронної демократії в Україні має багаторівневий характер і поєднує конституційні засади народовладдя, галузеве законодавство, стратегічні документи цифрової трансформації та міжнародні стандарти. Така система формує не лише правове поле застосування окремих цифрових інструментів участі, а створює комплексну основу розвитку електронної демократії як інституту публічного управління. Водночас аналіз свідчить, що чинна нормативна база має переважно фрагментарний характер, що актуалізує потребу подальшого системного вдосконалення правового регулювання цієї сфери.

Отже, розвиток електронної демократії в Україні вже має сформовану базову нормативно-правову основу, однак наступним етапом має стати перехід від регулювання окремих цифрових інструментів до формування цілісної правової моделі цифрової участі громадян.

Висновки до розділу 1

Проведене у першому розділі дослідження дало змогу комплексно проаналізувати теоретико-методологічні засади електронної демократії в системі публічного управління та виконати поставлені завдання щодо з'ясування її сутності, місця у структурі цифрового врядування, а також особливостей нормативно-правового та інституційного забезпечення розвитку.

У ході дослідження сутності, еволюції та концептуальних підходів до розуміння електронної демократії встановлено, що це поняття має багатовимірний характер і не може зводитися виключно до використання цифрових технологій у політичних або управлінських процесах. Аналіз наукових підходів засвідчив еволюцію трактування електронної демократії — від інформаційно орієнтованих моделей, які акцентували увагу переважно на доступі громадян до інформації, до сучасного розуміння електронної демократії як механізму цифрової участі, комунікації, співуправління та громадського контролю. Обґрунтовано, що електронну демократію доцільно розглядати як систему інститутів, процедур і механізмів реалізації права громадян на участь у формуванні та контролі публічної політики. Встановлено, що її сутність найповніше розкривається через поєднання технологічного, інституційного та демократичного вимірів, що дозволяє трактувати електронну демократію як складову цифрової трансформації демократичного врядування.

У межах визначення місця електронної демократії у структурі цифрового врядування та з'ясування її співвідношення з електронним урядуванням і електронною державою доведено, що зазначені категорії є взаємопов'язаними, проте не тотожними. Електронне урядування орієнтоване переважно на цифровізацію адміністративних процесів, надання послуг і підвищення ефективності управління, тоді як електронна демократія спрямована насамперед на забезпечення участі громадян у процесах вироблення та реалізації управлінських рішень. У свою чергу електронна держава охоплює ширшу цифрову архітектуру державності та виступає системною рамкою

функціонування електронного урядування та електронної демократії. На цій основі зроблено висновок, що електронна демократія є демократичним виміром цифрового врядування, який доповнює сервісно-адміністративну логіку електронного урядування інструментами участі, підзвітності та співуправління.

У результаті аналізу нормативно-правового та інституційного забезпечення розвитку електронної демократії встановлено, що в Україні сформовано базове нормативне поле, яке охоплює конституційні принципи народовладдя, законодавство у сфері доступу до публічної інформації, звернень громадян, цифрової ідентифікації, а також стратегічні документи цифрової трансформації. Особливе значення має Концепція розвитку електронної демократії в Україні, яка заклала системний підхід до цифрової участі громадян. Разом із тим з'ясовано, що нормативно-правове забезпечення електронної демократії поки має фрагментарний характер і потребує подальшого вдосконалення шляхом формування цілісної правової моделі цифрової участі. Встановлено також, що ефективність електронної демократії значною мірою залежить від інституційної спроможності органів державної влади, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства забезпечувати функціонування цифрових механізмів участі.

Отже, результати першого розділу підтвердили, що електронна демократія є складним багаторівневим феноменом, який поєднує технологічні, інституційні, правові та демократичні компоненти й виступає важливим інструментом модернізації публічного управління в умовах цифрової трансформації.

РОЗДІЛ 2

ІНСТРУМЕНТИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1 Електронні петиції, електронні консультації та громадські обговорення як форми цифрової участі

У сучасних умовах цифрової трансформації публічного управління електронна демократія поступово перетворюється на один із ключових механізмів взаємодії держави та суспільства. Активне впровадження цифрових технологій у діяльність органів державної влади й місцевого самоврядування сприяло появі нових інструментів участі громадян у процесах прийняття управлінських рішень. Серед найбільш поширених форм цифрової участі особливе значення мають електронні петиції, електронні консультації та громадські обговорення, які забезпечують можливість громадянам безпосередньо впливати на формування державної політики та діяльність органів влади.

Розвиток цифрових механізмів участі в Україні став результатом комплексної модернізації системи публічного управління, орієнтованої на принципи відкритості, прозорості та підзвітності влади. Важливу роль у цьому процесі відіграли міжнародні стандарти відкритого врядування, зокрема рекомендації Організації Об'єднаних Націй, OECD та Ради Європи [4; 15; 35]. Україна, адаптуючи європейські підходи до цифрового врядування, поступово сформувала нормативно-правову базу функціонування електронної демократії.

Правові засади використання електронних інструментів участі визначаються Конституцією України, Законами України «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», а також Концепцією розвитку електронної демократії в Україні [10; 28; 29; 30]. Вказані нормативно-правові акти закріплюють право громадян брати участь в управлінні державними

справами, а також гарантують можливість використання електронних сервісів для реалізації цього права.

Електронна демократія в Україні розвивається в умовах активної цифровізації державного сектору. Важливим чинником стала діяльність Міністерства цифрової трансформації України, яке забезпечує координацію процесів цифрового розвитку та впровадження електронних сервісів [36]. Поступове розширення цифрової інфраструктури сприяло тому, що електронні механізми участі стали доступними не лише на центральному, але й на місцевому рівні.

Одним із найбільш поширених інструментів електронної демократії в Україні є електронні петиції. Їх впровадження стало важливим етапом переходу до цифрових форм комунікації між владою та громадянами. Електронна петиція являє собою колективне звернення громадян до органів державної влади чи місцевого самоврядування, яке подається через офіційні електронні платформи та потребує підтримки визначеної кількості осіб.

В Україні механізм електронних петицій був законодавчо закріплений у 2015 році шляхом внесення змін до Закону України «Про звернення громадян». Відтоді електронні петиції функціонують на рівні Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування.

Особливістю електронних петицій є поєднання демократичної участі та цифрових технологій. Громадяни отримують можливість оперативно порушувати суспільно важливі питання, мобілізувати громадську підтримку та привертати увагу влади до актуальних проблем. Як зазначає А. Macintosh, е-петиції є важливим елементом електронної участі, оскільки вони забезпечують горизонтальну комунікацію між громадянами та органами влади [7].

Станом на 2025 рік система електронних петицій в Україні охоплює практично всі великі міста та значну кількість територіальних громад. Значна частина громад використовує платформу E-DEM, яка функціонує як Єдина система місцевих петицій. За даними платформи, по всій Україні було подано

понад 5,4 тис. петицій, за які віддано більше 3,1 млн голосів, а кількість користувачів перевищила 1 млн осіб [39] (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

Основні показники функціонування системи місцевих електронних петицій в Україні (станом на 2025 р.)

Показник	Значення
Кількість поданих петицій	понад 5 400
Кількість голосів за петиції	понад 3,1 млн
Кількість користувачів	понад 1 млн
Кількість громад, підключених до E-DEM	понад 100

Джерело: сформовано автором за даними E-DEM [39].

Популярність електронних петицій пояснюється їх доступністю та відносною простотою використання. Для створення петиції достатньо пройти електронну ідентифікацію та сформулювати проблему. Такий механізм значно спрощує комунікацію між громадянами та органами влади порівняно з традиційними письмовими зверненнями.

Водночас ефективність електронних петицій в Україні залишається неоднозначною. Аналіз статистичних даних свідчить, що лише незначна частина петицій набирає необхідну кількість голосів для офіційного розгляду. За інформацією аналітичних матеріалів, протягом дії сервісу електронних петицій до Кабінету Міністрів України надійшло понад 4,6 тис. петицій, однак лише 36 із них набрали необхідну кількість голосів [40] (табл. 2.2).

Таблиця 2.1.2

Результативність електронних петицій до Кабінету Міністрів України

Показник	Значення
Загальна кількість поданих петицій	4 619
Петиції, що не набрали необхідної кількості голосів	4 396
Петиції, які були розглянуті	36
Частка успішних петицій	0,8 %

Джерело: сформовано автором за даними LB.ua [40].

Наведені дані демонструють, що формальна наявність цифрового інструменту ще не гарантує його високої ефективності. Однією з ключових проблем є надмірно високий поріг голосів для розгляду петицій, особливо на загальнодержавному рівні. Для розгляду петиції Президентом України необхідно зібрати 25 тисяч голосів протягом трьох місяців. У реальних умовах така кількість голосів досяжна переважно для суспільно резонансних тем.

Крім того, важливою проблемою залишається формальний характер реагування органів влади на частину петицій. У багатьох випадках відповіді містять лише загальні пояснення без конкретних управлінських рішень. Це знижує рівень довіри громадян до механізмів електронної демократії та негативно впливає на мотивацію до участі.

Попри зазначені проблеми, електронні петиції продовжують відігравати важливу роль у системі цифрової участі. В окремих випадках вони стають ефективним інструментом суспільного впливу та сприяють ухваленню важливих управлінських рішень. Особливо помітною стала роль електронних петицій у період воєнного стану, коли громадяни активно використовували цифрові інструменти для привернення уваги до соціальних та гуманітарних проблем.

За даними аналітичних досліджень, у період дії воєнного стану найбільшу кількість успішних петицій було адресовано Президенту України. Значна частина таких звернень стосувалася соціального захисту військовослужбовців, нагородження загиблих військових та підтримки ветеранів [41]. Це свідчить про те, що електронні петиції виконують не лише управлінську, але й соціально-комунікативну функцію (рис. 2.1.1).

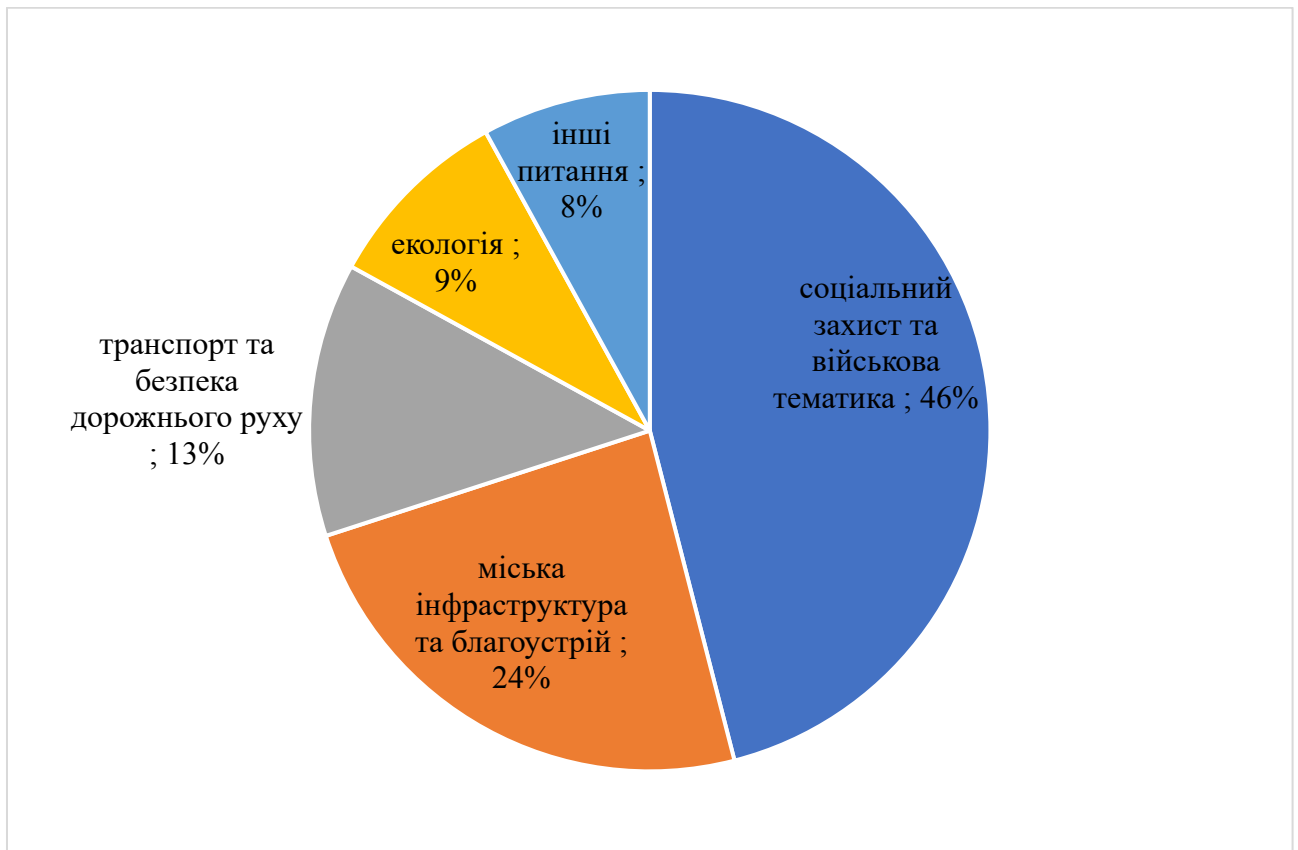

Рис. 2.1.1. Структура тематичних напрямів електронних петицій в Україні у 2024–2025 рр.

Джерело: сформовано автором на основі аналітичних матеріалів [41].

Важливим напрямом розвитку електронної демократії є електронні консультації з громадськістю. На відміну від петицій, які переважно ініціюються громадянами, електронні консультації є механізмом залучення населення до обговорення проєктів нормативно-правових актів, державних програм чи управлінських рішень, ініційованих органами влади.

Електронні консультації забезпечують можливість двосторонньої комунікації між владою та громадянами. Органи влади отримують можливість вивчати громадську думку щодо запропонованих рішень, а громадяни — брати участь у процесі вироблення державної політики.

В Україні електронні консультації здійснюються через офіційні вебсайти органів державної влади, платформу «ВзаємоДія», а також через місцеві електронні платформи. Їх правовою основою є Постанова Кабінету Міністрів

України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» та Концепція розвитку електронної демократії [10].

Значення електронних консультацій полягає у підвищенні рівня відкритості державного управління. Вони сприяють переходу від адміністративної моделі управління до моделі партнерської взаємодії держави та суспільства. Як зазначає М. Meijer, цифрові механізми участі створюють умови для формування мережевої демократії, у межах якої громадяни стають активними учасниками управлінських процесів [23].

Водночас ефективність електронних консультацій в Україні значною мірою залежить від рівня цифрової грамотності населення, доступу до інтернету та зацікавленості громадян у публічному управлінні. Незважаючи на поступове зростання кількості учасників електронних консультацій, значна частина населення все ще не використовує ці механізми через низький рівень поінформованості.

Проблемою залишається також недостатній рівень врахування результатів консультацій у практиці прийняття рішень. У деяких випадках електронні консультації мають формальний характер і проводяться лише для дотримання нормативних вимог. Це створює ризик імітації громадської участі без реального впливу на управлінські процеси.

Таблиця 2.1.3

Переваги та проблеми електронних консультацій в Україні

Переваги	Проблеми
Швидке залучення громадян	Формальний характер окремих консультацій
Доступність онлайн-участі	Низька цифрова грамотність частини населення
Підвищення прозорості влади	Недостатнє врахування результатів
Можливість широкого охоплення аудиторії	Нерівний доступ до цифрових технологій
Зниження витрат на організацію консультацій	Низький рівень громадянської активності

Джерело: сформовано автором.

Окрему роль у системі електронної демократії відіграють громадські обговорення, які дозволяють громадянам висловлювати власну позицію щодо суспільно важливих питань. У цифровому середовищі громадські обговорення можуть проводитися у форматі онлайн-форумів, електронних слухань, відкритих дискусій та інтерактивних платформ.

Цифрові громадські обговорення особливо актуальні для місцевого самоврядування, де вони використовуються під час розроблення стратегій розвитку громад, бюджетів участі, програм благоустрою та містобудівної документації. Участь громадян у таких обговореннях сприяє підвищенню легітимності управлінських рішень та формуванню партнерських відносин між владою та суспільством.

Суттєвий поштовх розвитку цифрових громадських обговорень в Україні відбувся після початку повномасштабної війни, коли традиційні форми громадської участі були частково обмежені через безпекові фактори. Онлайн-формати дозволили забезпечити безперервність громадського діалогу навіть в умовах воєнного стану.

Важливим аспектом є інтеграція цифрових інструментів участі з платформами електронного врядування. Сучасні електронні сервіси дедалі частіше функціонують як комплексні екосистеми, які поєднують петиції, консультації, голосування та інші механізми взаємодії.

На місцевому рівні значного поширення набули платформи громадської участі, що дозволяють громадянам не лише подавати петиції, а й брати участь у громадському бюджетуванні, опитуваннях та стратегічному плануванні розвитку громад. Такий підхід сприяє формуванню інтегрованої моделі цифрової демократії.

Водночас розвиток електронної демократії супроводжується низкою ризиків. Одним із ключових викликів є цифрова нерівність. Частина населення, особливо жителі сільських територій та люди старшого віку, мають обмежений доступ до цифрових технологій або недостатній рівень цифрових

компетентностей. Це створює ризик нерівного представництва громадян у процесах електронної участі.

Іншою проблемою є питання кібербезпеки та захисту персональних даних. Використання електронних платформ потребує надійної системи електронної ідентифікації та захисту інформації. Умови гібридної війни та постійних кібератак роблять питання цифрової безпеки особливо актуальними для України.

Суттєвим викликом також залишається проблема інформаційних маніпуляцій. Соціальні мережі та цифрові платформи можуть використовуватися для штучної мобілізації підтримки окремих петицій чи інформаційного впливу на громадську думку. У зв'язку з цим важливого значення набуває забезпечення прозорості цифрових процедур та перевірки автентичності користувачів.

Попри наявні проблеми, сучасні тенденції свідчать про подальше розширення використання цифрових інструментів участі в Україні. Зростає кількість громад, які впроваджують електронні сервіси, удосконалюються механізми електронної ідентифікації, розширюються можливості мобільних застосунків.

Важливим етапом стало впровадження цифрових сервісів через застосунок «Дія», який поступово інтегрується з механізмами електронної демократії. Це створює передумови для формування єдиного цифрового простору взаємодії громадян та держави (рис. 2.1.2).

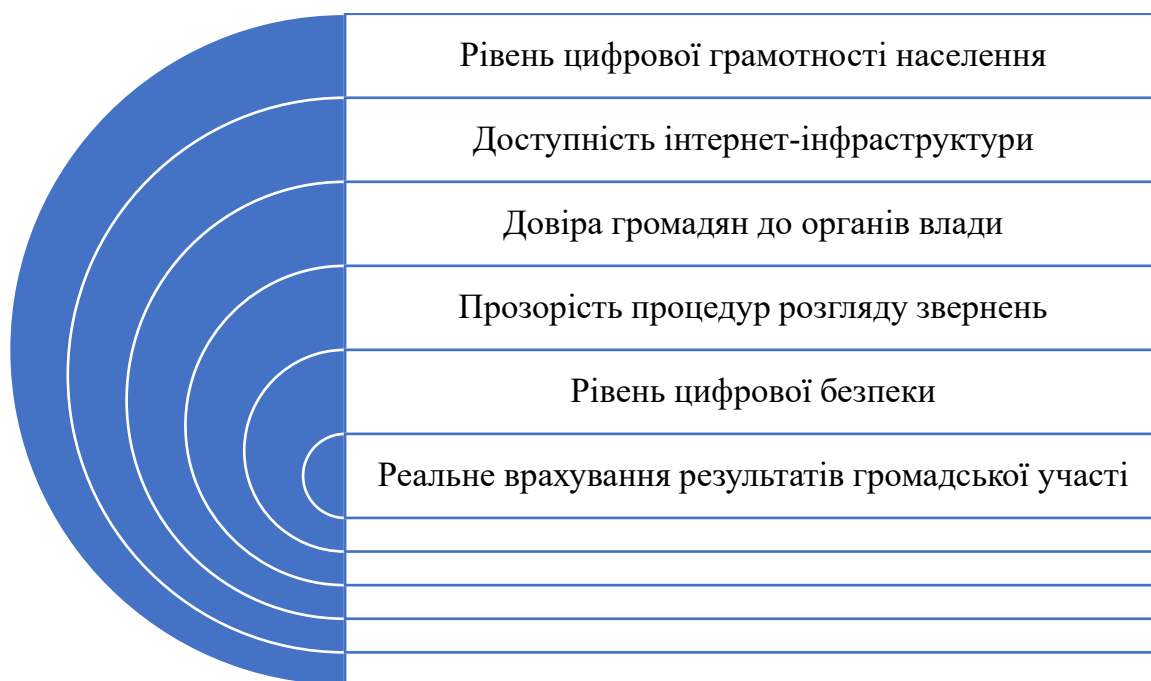

Рис. 2.1.2. Основні фактори ефективності електронної демократії в Україні

Джерело: сформовано автором.

У перспективі подальший розвиток електронної демократії в Україні має бути спрямований на підвищення ефективності цифрових механізмів участі, посилення інтеграції електронних сервісів та забезпечення реального впливу громадян на процеси публічного управління. Важливе значення матиме також гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами цифрового врядування.

Таким чином, електронні петиції, електронні консультації та громадські обговорення стали важливими складовими сучасної системи публічного управління в Україні. Вони забезпечують нові можливості для взаємодії держави та суспільства, сприяють підвищенню прозорості влади та розвитку громадянської активності. Водночас ефективність цих механізмів залежить не лише від технологічних рішень, але й від рівня політичної культури, довіри громадян до державних інституцій та готовності органів влади до реального партнерства з суспільством.

2.2 Громадський (партисипативний) бюджет та цифрові платформи взаємодії влади і громадян

Сучасний розвиток електронної демократії в Україні характеризується поступовим переходом від традиційних механізмів взаємодії громадян із владою до цифрових моделей участі, які базуються на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із найбільш результативних інструментів цифрової участі став громадський або партисипативний бюджет, що забезпечує безпосереднє залучення громадян до розподілу частини бюджетних коштів територіальних громад. Одночасно важливого значення набули цифрові платформи взаємодії влади і громадян, які створюють технологічне середовище для електронних консультацій, петицій, голосувань та інших форм електронної участі.

У сучасній науковій літературі партисипативний бюджет розглядається як механізм демократичного врядування, за допомогою якого громадяни беруть участь у визначенні напрямів використання частини місцевого бюджету [4; 18]. Основна ідея такого підходу полягає у забезпеченні прозорості бюджетного процесу та залученні населення до прийняття управлінських рішень на місцевому рівні. Як зазначають П. Dunleavy та Н. Margetts, цифрова ера управління передбачає поступову трансформацію бюрократичної моделі у модель партнерської взаємодії держави та суспільства [19].

Перші практики громадського бюджету виникли у Бразилії наприкінці ХХ століття, а згодом поширилися у країнах Європи та Північної Америки. В Україні механізми бюджету участі почали активно впроваджуватися після 2015 року в умовах децентралізації та розвитку місцевого самоврядування. Значний вплив на поширення цього інструменту мали міжнародні програми підтримки відкритого врядування та цифрової трансформації [33].

Особливістю української моделі партисипативного бюджету стало її поєднання з електронними платформами участі. Саме цифрові технології забезпечили можливість масового залучення громадян до процесу подання, обговорення та голосування за громадські проекти. Це дозволило значно

спростити участь громадян у місцевому врядуванні та підвищити рівень відкритості органів влади.

Однією з найбільш поширених платформ електронної демократії в Україні стала система E-DEM, створена у межах швейцарсько-української програми EGAP за підтримки Міністерства цифрової трансформації України [19]. Платформа поєднує декілька інструментів електронної участі, серед яких місцеві петиції, громадський бюджет, електронні консультації та сервіси повідомлення про локальні проблеми.

За даними платформи E-DEM, станом на 2025 рік у системі функціонувало понад 10 тис. проєктів громадського бюджету, а загальний обсяг фінансування перевищив 119 млн грн [39]. Крім того, на платформі було зареєстровано понад 26 тис. петицій та понад 39 тис. повідомлень про проблеми місцевого значення [39]. Це свідчить про поступове формування сталої практики цифрової участі на рівні територіальних громад (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Основні показники функціонування платформи E-DEM у 2025 р.

Показник	Значення
Загальна кількість петицій	понад 26 000
Підтримані петиції	понад 5 000
Подані проєкти громадського бюджету	понад 10 000
Загальний бюджет проєктів	понад 119 млн грн
Повідомлення про проблеми громад	понад 39 000
Кількість вирішених проблем	понад 32 000

Джерело: сформовано автором за даними E-DEM [39].

Поширення громадського бюджету в Україні стало одним із найбільш успішних прикладів практичного застосування електронної демократії. Механізм бюджету участі дозволяє мешканцям територіальних громад не лише подавати власні ініціативи, але й брати участь у голосуванні за проєкти, які

фінансуватимуться з місцевого бюджету. Таким чином громадяни фактично долучаються до процесу управління фінансовими ресурсами громади.

У більшості українських громад процедура реалізації бюджету участі включає кілька основних етапів: подання проєктів, їх експертну оцінку, громадське голосування та реалізацію проєктів-переможців. Важливо, що цифрові платформи значно спростили ці процеси та забезпечили прозорість кожного етапу.

Дослідження сучасних практик громадського бюджету свідчать, що найбільш активними учасниками партисипативного бюджетування є великі міста. Водночас останніми роками механізм бюджету участі активно впроваджується також у середніх та малих громадах. Це пов'язано з розвитком цифрової інфраструктури та поширенням електронних платформ участі [11; 27].

Особливого значення громадський бюджет набув у контексті децентралізаційної реформи. Розширення фінансових повноважень місцевого самоврядування створило умови для активнішого залучення громадян до бюджетного процесу. Як зазначають українські дослідники, партисипативний бюджет став одним із ключових механізмів формування відкритого врядування на місцевому рівні [27].

Водночас ефективність громадського бюджету значною мірою залежить від рівня громадянської активності та довіри до органів влади. У громадах із високим рівнем соціального капіталу спостерігається більша активність громадян у поданні проєктів та участі в голосуванні. Натомість у частині територіальних громад бюджети участі залишаються формальним механізмом із низьким рівнем залучення населення.

Важливою особливістю української моделі громадського бюджету стало активне використання електронної ідентифікації. У багатьох громадах голосування за проєкти здійснюється через систему BankID, електронний підпис або мобільні сервіси. Це сприяє зниженню ризиків фальсифікації результатів голосування та забезпечує прозорість процедур.

У контексті розвитку електронної демократії громадський бюджет виконує не лише фінансову, але й соціальну функцію. Він сприяє розвитку громадянської активності, формуванню культури співучасті та підвищенню відповідальності громадян за розвиток територіальних громад. Як зазначає М. Castells, цифрові технології створюють передумови для формування мережевого суспільства, у якому громадяни стають активними учасниками суспільно-політичних процесів [6].

Окрім бюджету участі, важливе місце в системі електронної демократії займають цифрові платформи взаємодії влади та громадян. Їх основною функцією є забезпечення постійної комунікації між суспільством і державними інституціями. Такі платформи дозволяють громадянам отримувати інформацію, брати участь у консультаціях, подавати звернення та контролювати діяльність органів влади.

В Україні найбільш відомими платформами цифрової взаємодії є «ВзаємоДія», E-DEM, портал «Дія», місцеві електронні платформи громадської участі, а також сервіси відкритих даних [36]. Їх розвиток став частиною загальної стратегії цифрової трансформації державного управління.

Платформа «ВзаємоДія» була створена як національний простір електронної демократії та цифрової комунікації громадян із владою [49]. Основною метою платформи є забезпечення участі громадян у процесах формування та реалізації державної політики. Система передбачає проведення електронних консультацій, опитувань та громадських обговорень.

На відміну від місцевих платформ участі, «ВзаємоДія» орієнтована переважно на загальнодержавний рівень комунікації. Її створення стало важливим етапом інституціоналізації електронної демократії в Україні, оскільки вперше було сформовано єдину цифрову платформу для взаємодії громадян із центральними органами виконавчої влади.

Водночас одним із найбільш масштабних цифрових проєктів України став портал та мобільний застосунок «Дія». Хоча основною функцією «Дії» є надання електронних державних послуг, платформа також виконує елементи електронної

демократії. Через «Дію» громадяни можуть брати участь в електронних опитуваннях, отримувати доступ до публічної інформації та взаємодіяти з органами влади [36].

Поступове поєднання сервісів електронного врядування та електронної демократії створює умови для формування комплексної цифрової екосистеми державного управління. Така інтеграція забезпечує спрощення комунікації між владою та громадянами, а також підвищує рівень доступності державних сервісів.

Таблиця 2.2.2

Порівняльна характеристика цифрових платформ взаємодії влади і громадян в Україні

Платформа	Основні функції	Рівень застосування	Особливості
Е-DEM	Петиції, громадський бюджет, консультації	Місцевий	Комплексна система локальної е-демократії
ВзаємоДія	Консультації, обговорення, взаємодія з ЦОВВ	Загальнодержавний	Національна платформа е-демократії
Дія	Е-послуги, опитування, цифрові документи	Загальнодержавний	Інтеграція сервісів держави
Open Data Portals	Відкриті дані, аналітика	Державний і місцевий	Прозорість діяльності влади
Місцеві платформи участі	Бюджет участі, звернення громадян	Місцевий	Орієнтація на потреби громад

Джерело: сформовано автором на основі [36; 39; 49].

Важливим показником розвитку цифрової демократії є зростання рівня залучення громадян до використання цифрових платформ. За даними міжнародних досліджень, Україна демонструє поступове покращення позицій у сфері електронної участі. У рейтингу ООН за індексом електронної участі Україна суттєво покращила свої позиції протягом останніх років [4].

Разом із позитивними тенденціями розвиток цифрових платформ взаємодії супроводжується низкою проблем. Однією з основних є цифрова нерівність. Незважаючи на активну цифровізацію, частина населення все ще має обмежений доступ до інтернету та цифрових сервісів. Особливо це стосується сільських територій та людей старшого віку.

Суттєвою проблемою є також нерівномірність розвитку цифрової демократії в різних громадах. Великі міста мають значно кращу цифрову інфраструктуру та вищий рівень залучення громадян, тоді як у малих громадах електронні механізми участі часто використовуються обмежено.

В умовах воєнного стану розвиток цифрових платформ набув додаткового значення. Онлайн-комунікація стала важливим інструментом забезпечення безперервності взаємодії між владою та громадянами. Водночас війна посилила ризики кіберзагроз та інформаційних маніпуляцій, що потребує підвищення рівня цифрової безпеки.

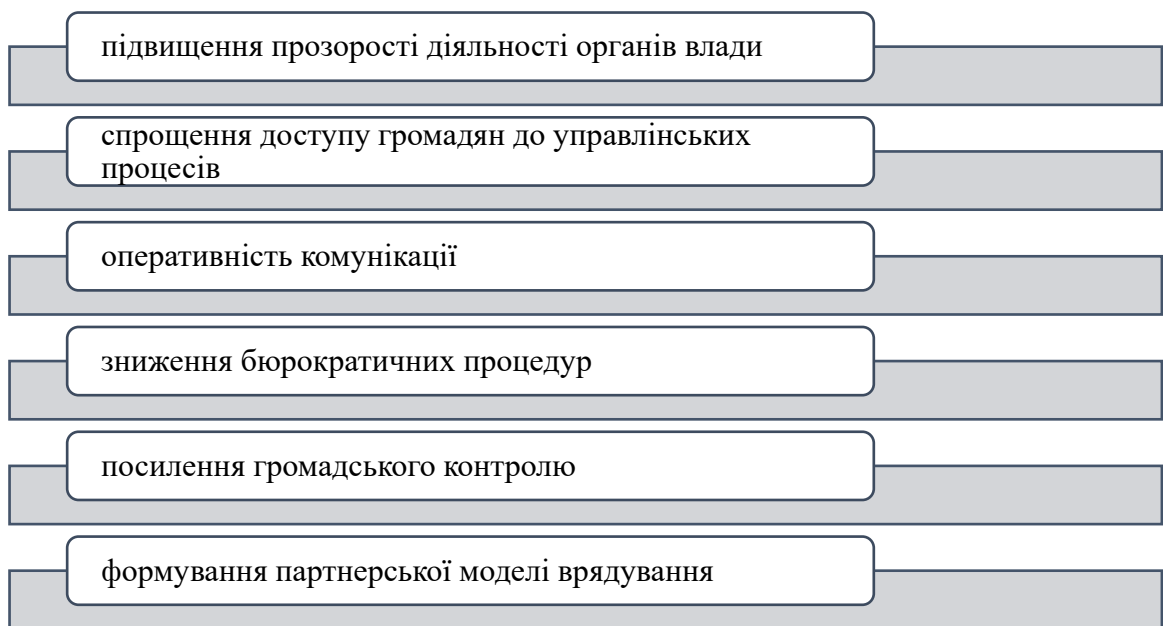

Рис. 2.2.1. Основні переваги цифрових платформ взаємодії влади і громадян

Джерело: сформовано автором.

Водночас ефективність цифрових платформ залежить не лише від технічних рішень, але й від рівня довіри громадян до державних інституцій. Успішна електронна демократія передбачає реальне врахування результатів громадської участі у процесах прийняття рішень. Формальний характер електронних консультацій або ігнорування громадських ініціатив негативно впливають на рівень громадянської активності.

Особливого значення у сучасних умовах набуває інтеграція цифрових платформ із системами відкритих даних. Відкритість інформації про бюджетні процеси, діяльність органів влади та реалізацію громадських проєктів підвищує рівень підзвітності влади та сприяє зміцненню демократичних практик.

Сучасні тенденції свідчать про поступове формування в Україні комплексної моделі цифрової демократії, яка поєднує інструменти електронної участі, електронного врядування та відкритих даних. Подальший розвиток цієї системи потребує вдосконалення нормативно-правової бази, розвитку цифрової інфраструктури та підвищення цифрової грамотності населення.

Таким чином, громадський бюджет та цифрові платформи взаємодії влади і громадян стали важливими елементами сучасної системи електронної демократії в Україні. Вони забезпечують нові можливості для залучення громадян до процесів публічного управління, сприяють розвитку відкритого врядування та підвищують прозорість діяльності органів влади. Водночас ефективність цих механізмів залежить від рівня розвитку цифрової інфраструктури, громадянської активності та готовності держави до реального партнерства із суспільством.

2.3 Електронне голосування та цифрові сервіси участі

Сучасний етап розвитку електронної демократії характеризується поступовим переходом від окремих цифрових сервісів взаємодії громадян із владою до комплексних механізмів цифрової участі, серед яких особливе місце займає електронне голосування. У глобальному контексті електронне

голосування розглядається як один із найбільш перспективних напрямів цифровізації демократичних процедур, оскільки воно забезпечує можливість спрощення виборчого процесу, розширення участі громадян та підвищення оперативності прийняття рішень [4; 15]. Водночас упровадження таких механізмів супроводжується значними політичними, технологічними та безпековими викликами, що особливо актуально для України в умовах воєнного стану та активної цифрової трансформації державного управління.

У сучасній науковій літературі електронне голосування визначається як процес подання та підрахунку голосів із використанням інформаційно-комунікаційних технологій [20]. Залежно від форми реалізації виділяють декілька моделей електронного голосування: голосування через спеціалізовані електронні термінали, дистанційне інтернет-голосування та мобільне електронне голосування. Найбільш інноваційною вважається система дистанційного голосування через мережу Інтернет, яка дозволяє громадянам брати участь у виборах або громадських опитуваннях без фізичної присутності на виборчій дільниці.

Поширення електронного голосування безпосередньо пов'язане із розвитком цифрового врядування. Як зазначає D. West, цифрові технології поступово змінюють модель функціонування держави, перетворюючи громадян із пасивних спостерігачів на активних учасників політичних процесів [20]. У цьому контексті електронне голосування є не лише технічним інструментом, але й складовою трансформації демократичної культури.

Найбільш відомим міжнародним прикладом успішного впровадження електронного голосування є досвід Естонії. Саме Естонія стала першою державою світу, яка запровадила повноцінне інтернет-голосування на загальнонаціональних виборах. Починаючи з 2005 року, система електронного голосування в Естонії постійно вдосконалюється та демонструє високий рівень громадської довіри [55].

Досвід Естонії суттєво вплинув на міжнародні дискусії щодо перспектив електронного голосування. Водночас навіть у країнах із високим рівнем

цифрового розвитку впровадження таких систем супроводжується дискусіями щодо кібербезпеки, захисту персональних даних та можливостей зовнішнього втручання у виборчі процеси.

Україна також поступово рухається у напрямі цифровізації політичної участі. Хоча повноцінне електронне голосування на загальнодержавних виборах поки не запроваджене, окремі елементи цифрового голосування вже активно використовуються у сфері електронної демократії. Насамперед це стосується громадського бюджету, електронних консультацій, опитувань та місцевих форм електронної участі [10].

Особливу роль у розвитку цифрових сервісів участі відіграє застосунок «Дія», який поступово перетворюється на інтегровану платформу цифрової взаємодії громадян із державою. Через «Дію» вже реалізуються окремі форми електронного волевиявлення, зокрема загальнонаціональні опитування громадян [36]. Такі механізми поки не мають юридичного статусу виборів чи референдумів, однак вони демонструють потенціал використання цифрових платформ для масової участі громадян у суспільно-політичних процесах.

Одним із головних аргументів на користь електронного голосування є його потенціал щодо підвищення рівня участі громадян у демократичних процедурах. Традиційні вибори часто супроводжуються проблемами низької явки, особливо серед молоді, осіб з інвалідністю та громадян, які перебувають за кордоном. Цифрові форми голосування потенційно дозволяють розширити доступ до участі у виборчих процесах.

Для України ця проблема є особливо актуальною у зв'язку з масовою міграцією населення та значною кількістю внутрішньо переміщених осіб. Умови війни додатково ускладнюють проведення традиційних виборчих процедур. У такій ситуації електронне голосування часто розглядається як можливий інструмент забезпечення безперервності демократичних процесів (табл. 2.3.1).

Таблиця 2.3.1

Потенційні переваги електронного голосування

Перевага	Характеристика
----------	----------------

Підвищення доступності	Можливість голосування дистанційно
Розширення участі	Залучення молоді та громадян за кордоном
Оперативність	Швидкий підрахунок результатів
Зниження витрат	Менші витрати на організацію виборів
Зручність	Спрощення процедури голосування
Інноваційність	Розвиток цифрової демократії

Джерело: сформовано автором на основі [4; 20; 35].

Разом із перевагами електронне голосування супроводжується значними ризиками. Одним із ключових викликів є проблема кібербезпеки. Будь-яка система електронного голосування потенційно може стати об'єктом кібератак, зовнішнього втручання або маніпуляцій із результатами голосування. У сучасних умовах гібридних загроз питання захисту виборчої інфраструктури набуває особливого значення.

Для України проблема кібербезпеки є критично важливою з огляду на постійні кібератаки проти державних інформаційних систем. Масштабні кібератаки на українські державні ресурси у попередні роки продемонстрували високий рівень загроз цифровій інфраструктурі держави [54]. У зв'язку з цим значна частина експертів наголошує, що запровадження електронного голосування можливе лише за умов створення надзвичайно надійної системи кіберзахисту.

Не менш важливою проблемою є питання довіри громадян до електронного голосування. Традиційна виборча система базується на фізичному контролі виборчих процедур, тоді як електронне голосування значною мірою переносить процес у цифрове середовище, яке для багатьох громадян залишається недостатньо прозорим. Як зазначає А. Chadwick, рівень довіри до цифрових механізмів демократії безпосередньо впливає на їх ефективність [14].

Особливо складним є питання забезпечення таємниці голосування. У традиційній системі виборець голосує у спеціально обладнаній кабіні, що гарантує конфіденційність волевиявлення. У випадку дистанційного електронного голосування забезпечення такого рівня захисту є значно

складнішим. Виникають ризики зовнішнього впливу на виборця або примусу під час голосування.

Проблемою залишається також цифрова нерівність. Незважаючи на активний розвиток цифрової інфраструктури, частина населення України має обмежений доступ до інтернету або недостатній рівень цифрової грамотності. Найбільш вразливими категоріями залишаються люди старшого віку, мешканці сільських територій та соціально незахищені групи населення (рис. 2.3.1).

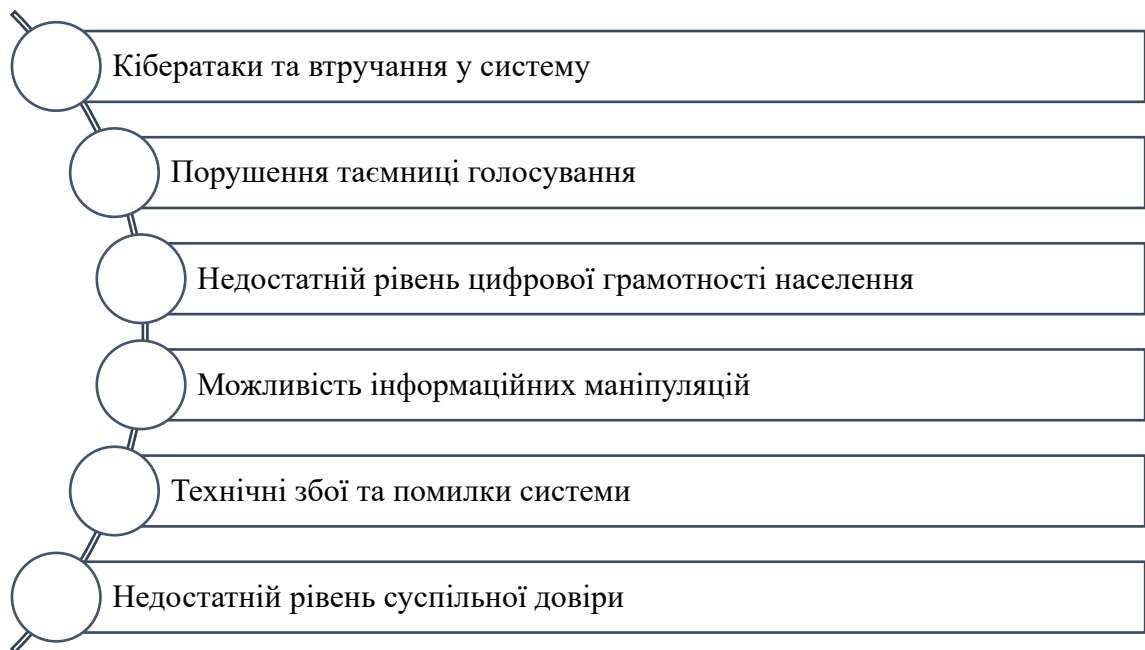

Рис. 2.3.1. Основні ризики електронного голосування

Джерело: сформовано автором.

У міжнародній практиці підходи до електронного голосування залишаються неоднозначними. Частина держав активно впроваджує цифрові форми голосування, тоді як інші країни відмовилися від них через безпекові ризики. Наприклад, Німеччина обмежила використання електронного голосування після рішення Федерального конституційного суду, який наголосив на необхідності забезпечення публічної перевірки виборчих процедур [56].

Водночас у низці країн електронне голосування використовується переважно на місцевому рівні або в межах окремих консультативних процедур.

Такий підхід дозволяє поступово тестувати цифрові механізми без ризику дестабілізації загальнонаціональних виборчих процесів.

Для України особливого значення набуває поетапний підхід до впровадження електронного голосування. Значна частина експертів вважає, що перед повноцінним впровадженням необхідно забезпечити високий рівень цифрової безпеки, удосконалити систему електронної ідентифікації та підвищити цифрову грамотність населення.

Важливим елементом цифрової демократії є не лише електронне голосування у вузькому розумінні, але й ширший спектр цифрових сервісів участі. До таких сервісів належать електронні консультації, онлайн-опитування, платформи громадського бюджету, цифрові сервіси подання звернень та електронні петиції [7].

Саме ці сервіси нині становлять основу електронної участі в Україні. На відміну від повноцінного електронного голосування, вони мають нижчий рівень ризику та вже активно використовуються у практиці публічного управління.

Значний потенціал цифрових сервісів участі пов'язаний із можливістю формування постійного діалогу між владою та громадянами. Якщо традиційна демократія значною мірою обмежується участю громадян у виборах, то цифрові сервіси забезпечують можливість безперервної комунікації та залучення населення до процесів прийняття рішень (табл. 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

Порівняння традиційного та електронного голосування

Критерій	Традиційне голосування	Електронне голосування
Форма участі	Особиста присутність	Дистанційна участь
Швидкість підрахунку	Від кількох годин до днів	Автоматизований підрахунок
Ризик технічних збоїв	Низький	Високий
Кіберзагрози	Мінімальні	Значні
Доступність	Обмежена місцем голосування	Висока
Витрати на організацію	Значні	Потенційно нижчі
Рівень суспільної довіри	Традиційно високий	Залежить від безпеки системи

Джерело: сформовано автором на основі [14; 20; 35].

Особливого значення цифрові сервіси участі набули після початку повномасштабної війни. Умови воєнного стану значно посилили роль

електронних платформ у забезпеченні комунікації між владою та суспільством. Онлайн-опитування, електронні консультації та цифрові сервіси інформування дозволили підтримувати постійний зв'язок із громадянами навіть у кризових умовах.

У сучасних умовах цифрові сервіси участі виконують також важливу соціальну функцію. Вони сприяють формуванню культури громадянської участі, розвитку цифрових компетентностей населення та підвищенню рівня прозорості державного управління. Як зазначає J. Habermas, демократичні процеси значною мірою залежать від якості комунікації між суспільством і владою [2]. У цифрову епоху така комунікація дедалі більше переміщується у цифровий простір.

Разом із тим розвиток цифрових сервісів участі супроводжується проблемою інформаційних маніпуляцій. Соціальні мережі та онлайн-платформи можуть використовуватися для поширення дезінформації, штучного впливу на громадську думку або мобілізації бот-мереж. У зв'язку з цим важливого значення набуває питання інформаційної безпеки та медіаграмотності населення (табл. 2.3.3).

Таблиця 2.3.3

Рівень готовності України до впровадження електронного голосування

Фактор	Поточний стан
Розвиток цифрової інфраструктури	Середній–високий
Рівень цифровізації державних послуг	Високий
Система електронної ідентифікації	Активно розвивається
Рівень кібербезпеки	Потребує посилення
Суспільна довіра	Помірна
Законодавче забезпечення	Частково сформоване
Досвід цифрової участі	Значний

Джерело: сформовано автором на основі [36; 54].

Важливим напрямом розвитку електронної демократії є інтеграція цифрових сервісів із мобільними платформами. Використання мобільних застосунків значно розширює можливості залучення громадян до електронної участі. Саме мобільний формат поступово стає домінуючим каналом цифрової комунікації між державою та суспільством.

У перспективі електронне голосування може стати одним із ключових елементів цифрової демократії в Україні. Проте його впровадження потребує комплексного підходу, який має включати не лише технічні рішення, але й удосконалення нормативно-правової бази, розвиток цифрової культури та підвищення рівня суспільної довіри.

Таким чином, електронне голосування та цифрові сервіси участі є важливими складовими сучасної системи електронної демократії. Вони створюють нові можливості для залучення громадян до процесів публічного управління, підвищують оперативність комунікації та сприяють розвитку відкритого врядування. Водночас розвиток цифрової демократії супроводжується значними ризиками, пов'язаними з кібербезпекою, цифровою нерівністю та інформаційними загрозами. Для України особливого значення набуває забезпечення балансу між інноваційністю цифрових рішень та гарантуванням демократичних принципів виборчого процесу.

Висновки до розділу 2

Проведене у другому розділі дослідження інструментів електронної демократії та механізмів їх реалізації в Україні дозволило охарактеризувати основні форми цифрової участі громадян, визначити роль цифрових платформ взаємодії влади і суспільства, а також оцінити потенціал, ризики та обмеження електронного голосування і цифрових сервісів участі.

У межах характеристики електронних петицій, електронних консультацій та громадських обговорень як форм цифрової участі громадян встановлено, що зазначені інструменти стали важливими механізмами взаємодії громадян із органами державної влади та місцевого самоврядування. Електронні петиції забезпечили формування нових каналів комунікації між суспільством і владою, розширивши можливості громадян порушувати суспільно важливі питання та ініціювати їх розгляд. Водночас з'ясовано, що ефективність цього механізму залежить від рівня реагування органів влади на громадські ініціативи, а

формальний підхід до розгляду окремих петицій і високі пороги підтримки можуть знижувати рівень суспільної довіри. Дослідження електронних консультацій та громадських обговорень засвідчило їх значення для розвитку партнерської моделі взаємодії держави і громадян, оскільки вони сприяють залученню населення до вироблення управлінських рішень та формування державної і місцевої політики. Особливої актуальності ці механізми набули в умовах воєнного стану, коли онлайн-формати забезпечили безперервність суспільного діалогу.

У результаті дослідження ролі громадського (партисипативного) бюджету та цифрових платформ взаємодії влади і громадян встановлено, що громадський бюджет є одним із найбільш результативних інструментів електронної демократії на місцевому рівні, який забезпечує безпосередню участь громадян у розподілі частини бюджетних коштів територіальних громад. Його функціонування сприяє підвищенню прозорості бюджетного процесу, розвитку громадянської відповідальності та формуванню культури співучасті у місцевому самоврядуванні. Водночас ефективність цього механізму залежить від рівня цифрової грамотності населення, активності громадян і відкритості органів влади до реального партнерства. Встановлено також, що цифрові платформи, зокрема E-DEM, «ВзаємоДія» та «Дія», поступово перетворюються на комплексні екосистеми електронної демократії, які інтегрують різні форми цифрової участі та спрощують доступ громадян до процесів публічного управління.

У межах аналізу потенціалу, ризиків та обмежень електронного голосування і цифрових сервісів участі з'ясовано, що електронне голосування має значний потенціал для підвищення доступності демократичних процедур, особливо в умовах воєнного стану, територіального переміщення населення та масової міграції. Разом із тим встановлено, що його впровадження супроводжується суттєвими ризиками, серед яких ключовими є загрози кібербезпеці, можливість зовнішнього втручання у виборчі процеси, проблеми захисту персональних даних і забезпечення таємниці голосування. Доведено, що

подальший розвиток цифрових сервісів участі в Україні має базуватися на поєднанні технологічних інновацій, посилення цифрової безпеки, вдосконалення механізмів електронної ідентифікації та підвищення рівня цифрової інклюзії населення.

Таким чином, результати другого розділу засвідчили, що інструменти електронної демократії вже стали важливим чинником трансформації системи публічного управління України, сприяючи розширенню громадянської участі, посиленню відкритості влади та формуванню нових механізмів суспільного контролю.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

3.1 Аналіз ефективності функціонування інструментів електронної демократії

Сучасний розвиток електронної демократії в Україні супроводжується активним пошуком ефективних механізмів взаємодії між державою та громадянами в умовах цифрової трансформації суспільства. Упродовж останнього десятиліття в Україні сформувалася розгалужена система цифрових інструментів участі, яка включає електронні петиції, громадський бюджет, електронні консультації, цифрові платформи взаємодії влади і громадян, сервіси відкритих даних та мобільні застосунки державних послуг. Водночас наявність цифрових сервісів сама по собі ще не гарантує високого рівня демократичної участі. Саме тому важливого значення набуває аналіз ефективності функціонування інструментів електронної демократії, який дозволяє оцінити реальний рівень залучення громадян до процесів публічного управління та визначити ключові проблеми розвитку цифрової демократії в Україні.

Ефективність електронної демократії слід розглядати як комплексну категорію, що охоплює не лише кількісні показники використання цифрових сервісів, але й рівень впливу громадян на процеси прийняття рішень, ступінь відкритості влади, доступність електронних механізмів участі та рівень суспільної довіри до цифрових інструментів [4; 15]. У сучасних умовах електронна демократія виконує не лише комунікаційну функцію, але й стає важливим елементом модернізації публічного управління.

Аналіз міжнародних рейтингів свідчить про поступове покращення позицій України у сфері цифрового врядування та електронної участі. Відповідно до Індексу електронного урядування ООН, Україна демонструє позитивну динаміку розвитку електронної демократії та цифрових сервісів [4].

Особливо помітним стало покращення показників електронної участі громадян. За даними аналітичних досліджень, у 2022 році Україна піднялася з 69-го на 37-ме місце у світовому рейтингу електронної участі [64].

Такі результати значною мірою пов'язані з активною цифровізацією державного сектору та розвитком сервісів електронної демократії. Важливу роль у цьому процесі відіграло Міністерство цифрової трансформації України, яке реалізувало концепцію «держава у смартфоні» та створило умови для інтеграції електронних сервісів у систему публічного управління [36]. Одним із найбільш успішних прикладів цифрової трансформації став розвиток екосистеми «Дія», яка поєднала електронні державні послуги, цифрову ідентифікацію та окремі інструменти громадянської участі.

Разом із тим оцінка ефективності електронної демократії потребує аналізу не лише загальнодержавних показників, але й конкретних результатів функціонування цифрових платформ участі. Однією з найбільш масштабних платформ електронної демократії в Україні є E-DEM, яка об'єднує сервіси місцевих петицій, громадського бюджету, консультацій та повідомлень про локальні проблеми.

За даними статистичного модуля E-DEM, станом на 2026 рік у системі було зареєстровано понад 27,5 тис. петицій, понад 4,6 тис. консультацій та десятки тисяч громадських проєктів [65]. До платформи підключено понад 500 органів місцевого самоврядування, а кількість користувачів перевищує 2 млн осіб [66] (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

Основні показники функціонування платформи E-DEM у 2025–2026 рр.

Показник	Значення
Кількість електронних петицій	понад 27 500
Кількість електронних консультацій	понад 4 600
Кількість громадських проєктів	понад 10 000
Кількість підключених громад	понад 500
Кількість користувачів	понад 2 млн

Джерело: сформовано автором за даними E-DEM [65; 66].

Наведені показники свідчать про поступове зростання масштабів використання інструментів електронної демократії в Україні. Водночас кількісне зростання не завжди означає високу ефективність функціонування цифрових сервісів. Однією з ключових проблем залишається співвідношення між кількістю поданих ініціатив та реальною результативністю їх розгляду.

Аналіз електронних петицій показує, що лише незначна частина звернень набирає необхідну кількість голосів та переходить до етапу офіційного розгляду органами влади. Особливо це стосується загальнодержавного рівня, де пороги підтримки є досить високими. Значна кількість петицій фактично залишається без реального впливу на процеси прийняття рішень. Така ситуація негативно впливає на рівень громадської довіри до цифрових механізмів участі.

Разом із тим на місцевому рівні ефективність електронної демократії є помітно вищою. Це пояснюється тим, що локальні проблеми безпосередньо стосуються повсякденного життя громадян, а результати цифрової участі є більш помітними для населення. Саме тому найбільшу активність громадяни демонструють у сфері місцевих петицій, громадського бюджету та електронних звернень.

Важливим показником ефективності електронної демократії є рівень розвитку демократії участі у територіальних громадах. За результатами всеукраїнського дослідження, проведеного у 2024 році серед 196 громад, середній показник участі громадян зріс із 33,19 % у 2023 році до 36,91 % у 2024 році [64]. При цьому максимальний рівень участі в окремих громадах наблизився до 70 %.

Динаміка розвитку демократії участі в українських громадах:

- 2023 рік — 33,19 %;
- 2024 рік — 36,91 %;
- максимальний показник окремих громад — близько 70 % [64].

Наведені дані демонструють позитивну тенденцію розвитку електронної демократії, однак водночас свідчать про наявність значного потенціалу для

подальшого зростання громадянської активності. Більшість громад все ще демонструє середній або низький рівень цифрової участі населення.

Суттєвий вплив на ефективність електронної демократії має рівень цифрової грамотності населення. Попри активну цифровізацію державних сервісів, частина громадян продовжує відчувати труднощі у використанні електронних платформ. Особливо це стосується людей старшого віку та мешканців сільських територій.

За результатами соціологічних досліджень, значна частина населення України активно використовує цифрові державні сервіси, однак рівень залучення до інструментів електронної демократії залишається нижчим, ніж рівень використання електронних адміністративних послуг [67]. Це свідчить про те, що громадяни значно активніше користуються цифровими сервісами, пов'язаними з отриманням практичних послуг, ніж механізмами участі у процесах публічного управління (табл. 3.1.2).

Таблиця 3.1.2

Порівняння рівня використання цифрових сервісів в Україні

Тип цифрового сервісу	Рівень використання
Електронні державні послуги	Високий
Цифрові документи	Високий
Онлайн-оплати адміністративних послуг	Високий
Електронні петиції	Середній
Електронні консультації	Середній
Громадський бюджет	Середній
Електронне голосування	Низький

Джерело: сформовано автором на основі [36; 67].

Ця тенденція пояснюється тим, що інструменти електронної демократії потребують вищого рівня громадянської мотивації та політичної активності. Якщо електронні адміністративні послуги безпосередньо пов'язані із задоволенням особистих потреб громадян, то участь у цифрових демократичних

процедурах вимагає більшого рівня суспільної відповідальності та зацікавленості у розвитку громади чи держави.

Окремої уваги потребує аналіз ефективності громадського бюджету як одного з найбільш результативних інструментів електронної демократії. Дослідження показують, що бюджети участі позитивно впливають на розвиток локальної демократії, підвищують рівень довіри до місцевої влади та сприяють формуванню громадянської активності [52; 53].

Водночас ефективність громадського бюджету суттєво різниться залежно від рівня розвитку громади. У великих містах бюджети участі характеризуються значною конкуренцією між проєктами та високим рівнем залучення громадян, тоді як у невеликих громадах активність населення залишається відносно низькою.

Значним викликом для розвитку електронної демократії в Україні є проблема цифрової нерівності. Попри активне поширення цифрових технологій, доступ до інтернету та цифрових сервісів залишається нерівномірним. За результатами досліджень, найбільші труднощі з доступом до інтернету мають жителі сільських територій та прифронтових регіонів [68]. Умови воєнного стану додатково посилили ці проблеми через пошкодження телекомунікаційної інфраструктури та вимушене переміщення населення (рис. 3.1.1).

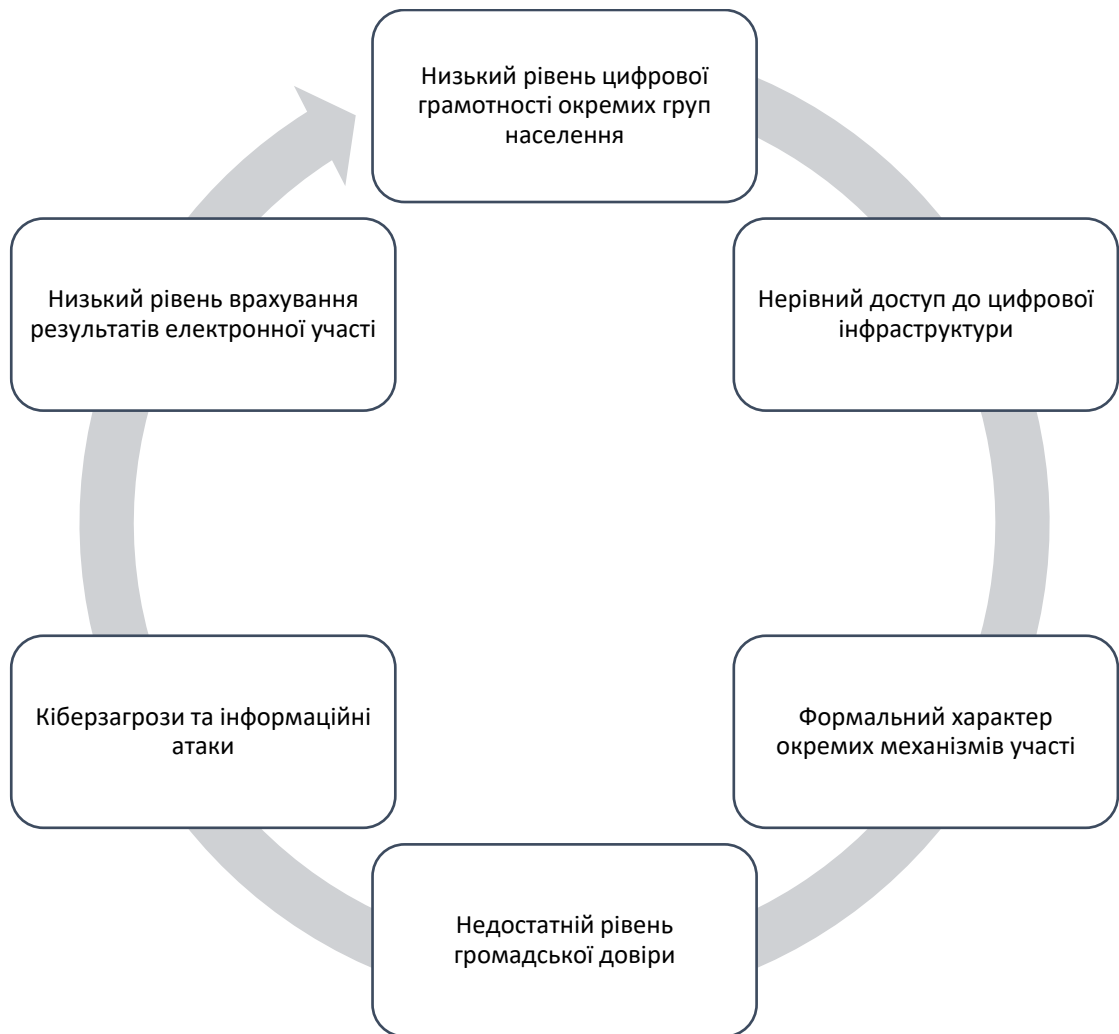

Рис. 3.1.1. Основні проблеми функціонування електронної демократії в Україні

Джерело: сформовано автором.

Однією з найбільш серйозних проблем розвитку електронної демократії є кібербезпека. Україна перебуває в умовах постійних кібератак на державні інформаційні системи, що створює суттєві ризики для функціонування цифрових сервісів участі [61]. Особливо актуальним це питання є у контексті перспектив впровадження електронного голосування.

У сучасних умовах ефективність електронної демократії значною мірою залежить від рівня суспільної довіри до цифрових платформ. Якщо громадяни не впевнені у прозорості процедур або реальному врахуванні результатів їх участі, рівень громадянської активності поступово знижується. Саме тому важливого

значення набуває забезпечення відкритості алгоритмів цифрових платформ та прозорості процесів прийняття рішень.

Аналіз сучасних тенденцій показує, що в Україні поступово формується комплексна модель цифрової демократії, яка поєднує елементи електронного врядування, цифрових державних сервісів та механізмів громадянської участі. Водночас ефективність цієї моделі значною мірою залежить від рівня інтеграції цифрових сервісів та здатності держави забезпечити реальний вплив громадян на процеси публічного управління.

Важливою тенденцією є також активне використання мобільних застосунків як інструментів цифрової участі. Мобільний формат значно спрощує доступ громадян до електронних сервісів та сприяє розширенню аудиторії користувачів. У цьому контексті важливу роль відіграють місцеві цифрові платформи, зокрема Kyiv Digital, Drohobych Smart City та інші муніципальні сервіси [69].

Позитивним фактором є також поступове формування культури цифрової участі серед молоді. Молодше покоління громадян значно активніше використовує цифрові сервіси та демонструє вищий рівень готовності до участі у механізмах електронної демократії. Саме молодь стає основною соціальною групою, яка забезпечує розвиток цифрової демократії в Україні.

Таким чином, проведений аналіз свідчить, що електронна демократія в Україні демонструє поступове зростання ефективності та рівня громадянської участі. Найбільш результативними інструментами залишаються електронні петиції на місцевому рівні, громадський бюджет та цифрові сервіси взаємодії громадян із владою. Водночас існує низка системних проблем, пов'язаних із цифровою нерівністю, недостатнім рівнем громадської довіри, кіберзагрозами та формальним характером окремих процедур електронної участі.

Подальший розвиток електронної демократії в Україні потребує комплексного підходу, який має поєднувати технологічне вдосконалення цифрових платформ, підвищення цифрової грамотності населення, розвиток кібербезпеки та забезпечення реального впливу громадян на процеси прийняття

рішень. Лише за таких умов електронна демократія зможе стати ефективним інструментом демократизації публічного управління та зміцнення взаємодії держави і суспільства.

3.2 Основні проблеми впровадження електронної демократії в Україні

Попри активний розвиток цифрових інструментів взаємодії між державою та громадянами, впровадження електронної демократії в Україні супроводжується низкою системних проблем, які суттєво впливають на ефективність використання цифрових механізмів участі населення у процесах публічного управління. У сучасних умовах електронна демократія вже не розглядається виключно як технологічна інновація, а дедалі більше сприймається як комплексний суспільно-політичний процес, успішність якого залежить не лише від наявності цифрових сервісів, але й від рівня суспільної довіри, цифрової грамотності населення, правового забезпечення та стійкості державних інформаційних систем до зовнішніх і внутрішніх загроз [1].

Для України проблематика впровадження електронної демократії набуває особливого значення в умовах повномасштабної війни, коли цифрові механізми комунікації між владою та громадськістю стали не лише інструментом демократичної участі, а й фактором підтримання безперервності функціонування державного управління. Одночасно воєнний стан актуалізував нові ризики, зокрема посилення кіберзагроз, зростання суспільної недовіри до окремих цифрових процесів та нерівномірність доступу населення до цифрової інфраструктури [2].

Однією з ключових проблем розвитку електронної демократії в Україні залишається цифрова нерівність, яка проявляється у нерівномірному доступі різних соціальних груп до цифрових технологій, мережі Інтернет та електронних сервісів. Цифрова нерівність не обмежується виключно матеріальними аспектами, пов'язаними з доступом до технічних засобів або мережевого покриття. Значною мірою вона виявляється через різницю у цифрових

компетентностях громадян, рівні освіти, вікових характеристиках та територіальних особливостях проживання [3].

В Україні особливо помітним є дисбаланс між великими містами та сільськими територіями щодо доступу до якісного інтернет-зв'язку й можливостей використання електронних сервісів. Хоча останніми роками держава реалізувала низку програм цифровізації, значна частина віддалених територіальних громад усе ще стикається з обмеженим доступом до швидкісного Інтернету. Внаслідок цього громадяни мають нерівні можливості щодо використання інструментів електронної демократії, таких як електронні петиції, громадські консультації, бюджети участі чи онлайн-звернення до органів влади [4].

Водночас проблема цифрової нерівності загострилася після 2022 року через масове внутрішнє переміщення населення, руйнування об'єктів критичної інфраструктури та перебої у роботі телекомунікаційних мереж. У регіонах, які постраждали від бойових дій, громадяни часто позбавлені стабільного доступу до цифрових сервісів, що обмежує їхню можливість брати участь у процесах прийняття управлінських рішень. У такому випадку електронна демократія ризикує втратити свою інклюзивність і перетворитися на інструмент участі лише для окремих соціальних категорій, які мають належний рівень технічного забезпечення та цифрових навичок [5].

Не менш важливим аспектом цифрової нерівності є проблема недостатнього рівня цифрової грамотності населення. Для ефективної участі в електронній демократії недостатньо лише технічного доступу до цифрових платформ. Громадяни повинні володіти навичками пошуку, аналізу та критичної оцінки інформації, а також розуміти механізми функціонування цифрових сервісів. Особливо це стосується людей старшого віку, соціально вразливих груп населення та мешканців сільських територій, які нерідко стикаються зі складнощами під час користування електронними платформами [6].

Порівняльний аналіз засвідчує, що Україна демонструє позитивну динаміку розвитку електронної демократії та цифрового врядування, поступово

наближаючись до європейських практик цифрової взаємодії держави й суспільства. Водночас, порівняно з країнами Європейського Союзу, в Україні все ще зберігаються суттєві виклики, пов'язані з цифровою нерівністю, нерівномірним рівнем довіри до державних цифрових механізмів, правовими прогалинами та посиленими кіберзагрозами в умовах воєнного стану. Високий рівень цифрової адаптивності українського суспільства, сформований у кризових умовах, створює сприятливі передумови для подальшого розвитку електронної демократії, однак потребує системної державної політики, орієнтованої на європейські стандарти цифрової інклюзії, прозорості та безпеки [21–24].

Наступною суттєвою проблемою є недостатній рівень суспільної довіри до інструментів електронної демократії. Довіра виступає фундаментальною умовою функціонування будь-яких демократичних механізмів, оскільки без переконаності громадян у чесності, прозорості та ефективності цифрових процедур рівень участі населення суттєво знижується. В українських реаліях проблема довіри має складний і багатовимірний характер, адже формується під впливом історичних, політичних та соціальних факторів [7].

Тривалий час в Україні існувала стійка недовіра до державних інституцій, що частково зумовлено досвідом корупційних практик, недостатньою відкритістю органів влади та низьким рівнем комунікації між державою і суспільством. Навіть за умов успішного впровадження окремих цифрових сервісів громадяни нерідко ставлять під сумнів прозорість процедур обробки даних, можливість маніпулювання результатами електронних консультацій або безпечність використання персональної інформації [8].

Особливо чутливим питання довіри стало в умовах повномасштабної війни, коли громадяни почали більш уважно ставитися до безпеки власних даних та потенційних загроз цифрового середовища. Водночас саме війна певною мірою посилила довіру до окремих цифрових державних платформ, зокрема до мобільного застосунку державних послуг, який продемонстрував високий рівень функціональності та адаптивності в кризових умовах. Проте позитивний досвід

використання окремих сервісів не завжди автоматично трансформується у довіру до всіх механізмів електронної демократії [9].

Проблема довіри також пов'язана із недостатньою поінформованістю громадян про можливості участі у цифрових формах взаємодії з владою. Частина населення не володіє достатньою інформацією щодо функціонування електронних петицій, онлайн-консультацій або громадських бюджетів, а тому не сприймає їх як реальний інструмент впливу на управлінські процеси. Якщо громадяни не бачать практичних результатів власної участі, формується переконання у формальному характері таких механізмів, що негативно впливає на рівень залученості населення [10].

Однією з найбільш критичних проблем розвитку електронної демократії в Україні виступає кібербезпека. В умовах цифровізації публічного управління державні інформаційні системи стають потенційною ціллю кібератак, спрямованих на дестабілізацію діяльності органів влади, викрадення персональних даних або підрив суспільної довіри до державних цифрових платформ [11].

Для України питання кібербезпеки має особливу актуальність у контексті гібридної війни та масштабної зовнішньої агресії. З початку повномасштабного вторгнення кількість кібератак на державні інформаційні ресурси суттєво зростає. Об'єктами атак ставали урядові портали, електронні реєстри, системи державного управління та інформаційні мережі органів публічної влади [12]. Такі загрози безпосередньо впливають на можливість функціонування електронної демократії, оскільки будь-які технічні збої або витоки даних здатні поставити під сумнів легітимність цифрових механізмів участі громадян.

Особливо важливим питанням є захист персональних даних користувачів електронних платформ. Громадяни, які взаємодіють із державними цифровими сервісами, фактично передають значний обсяг інформації про себе, що вимагає створення надійних систем захисту від несанкціонованого доступу. Будь-які випадки витоку персональної інформації можуть мати не лише технічні чи правові наслідки, а й призводити до значного зниження суспільної довіри [13].

Крім того, серйозною загрозою для електронної демократії залишається проблема дезінформації та інформаційних маніпуляцій у цифровому середовищі. Соціальні мережі, цифрові комунікаційні платформи та інші онлайн-ресурси, які часто використовуються для громадського обговорення політичних рішень, можуть стати інструментом поширення неправдивої інформації, політичної маніпуляції або інформаційного впливу з боку зовнішніх акторів [14]. В умовах війни інформаційна безпека безпосередньо пов'язана із національною безпекою держави, а тому забезпечення стійкості цифрового простору є невід'ємною умовою розвитку електронної демократії.

Окрему групу проблем становлять правові бар'єри, які ускладнюють ефективне впровадження електронної демократії в Україні. Попри значний прогрес у сфері цифровізації державного управління, нормативно-правове забезпечення електронної демократії залишається фрагментарним і часто не встигає за темпами технологічного розвитку [15].

В українському законодавстві поступово формуються правові засади функціонування електронного урядування, електронних довірчих послуг, відкритих даних та цифрової взаємодії громадян із державою. Однак низка інструментів електронної демократії досі не має достатньо чіткого правового регулювання або характеризується суперечливістю правозастосовної практики [16].

Наприклад, механізм електронних консультацій із громадськістю не завжди супроводжується обов'язковістю врахування отриманих пропозицій, що знижує практичну ефективність таких форм взаємодії. Аналогічно електронні петиції, хоча й набули значного поширення, не завжди призводять до реального управлінського результату, особливо на місцевому рівні. За відсутності чітких процедур реалізації громадських ініціатив у населення може формуватися відчуття декларативності електронної участі [17].

Складність правового регулювання також пов'язана з необхідністю забезпечення балансу між відкритістю державних даних і захистом інформації в умовах воєнного стану. Повномасштабна війна змусила державу тимчасово

обмежити доступ до окремих державних реєстрів та публічної інформації з міркувань безпеки. З одного боку, такі обмеження є виправданими з позиції національної безпеки, однак з іншого — можуть певною мірою звужувати можливості громадського контролю та цифрової участі громадян у публічному управлінні [18].

Важливим викликом залишається і недостатня гармонізація українського законодавства із сучасними європейськими стандартами цифрової демократії. У контексті євроінтеграційних процесів Україна поступово адаптує власне законодавство до норм Європейського Союзу, однак цей процес потребує системності та комплексного підходу [19] (табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Ключові проблеми впровадження електронної демократії в Україні та їх наслідки

Проблема	Сутність проблеми	Основні наслідки для розвитку електронної демократії
Цифрова нерівність	Нерівномірний доступ населення до Інтернету, цифрових пристроїв та електронних сервісів, різний рівень цифрової грамотності громадян	Обмеження участі окремих соціальних груп у цифрових механізмах управління; зниження інклюзивності електронної демократії; посилення соціальної нерівності
Недостатній рівень суспільної довіри	Скептичне ставлення громадян до прозорості цифрових процедур, захисту персональних даних та реального впливу електронної участі	Низька активність громадян у використанні інструментів електронної демократії; зменшення ефективності електронних консультацій, петицій та громадських обговорень
Кібербезпека	Загроза кібератак, витоку персональних даних, дестабілізації державних цифрових платформ та інформаційного впливу	Порушення стабільності функціонування цифрових сервісів; зниження довіри до державних платформ; ризики втрати або компрометації даних
Правові бар'єри	Недостатня узгодженість нормативно-правового регулювання, прогалини у законодавстві щодо окремих інструментів електронної демократії	Формальний характер окремих цифрових механізмів; зниження ефективності реалізації громадських ініціатив; ускладнення практичного застосування електронної участі
Воєнні та інфраструктурні виклики	Руйнування телекомунікаційної інфраструктури, обмеження доступу до реєстрів, посилення	Ускладнення доступу до цифрових сервісів у постраждалих регіонах; тимчасове звуження можливостей громадського

	інформаційних загроз в умовах воєнного стану	контролю; посилення вимог до цифрової стійкості
--	--	---

Джерело: узагальнено автором на основі опрацьованих наукових та нормативних джерел [9-19]

Отже, наведені у таблиці проблеми впровадження електронної демократії в Україні свідчать про комплексний характер перешкод, що стримують повноцінне залучення громадян до процесів публічного управління через цифрові механізми. Аналіз ключових викликів дозволяє констатувати, що ефективність електронної демократії залежить не лише від рівня технологічного розвитку держави, а й від соціальної готовності населення до використання цифрових інструментів, рівня інституційної довіри, здатності держави забезпечувати кіберзахист та наявності чіткої нормативно-правової бази. Особливого значення зазначені проблеми набувають в умовах воєнного стану, коли цифрові платформи одночасно виступають інструментом демократичної участі, кризової комунікації та підтримання стійкості системи публічного управління. У зв'язку з цим подальший розвиток електронної демократії в Україні потребує комплексної державної політики, спрямованої на подолання цифрової нерівності, зміцнення суспільної довіри, посилення кібербезпеки та вдосконалення правового регулювання відповідно до сучасних викликів і європейських стандартів.

Представлена схема у додатку Б демонструє, що розвиток електронної демократії в Україні стримується сукупністю взаємопов'язаних факторів, які мають комплексний і взаємозалежний характер. Центральне місце серед них займають цифрова нерівність, недостатній рівень суспільної довіри, кіберзагрози, правові бар'єри, інформаційні ризики та інституційно-організаційні проблеми, які не існують ізольовано, а взаємно підсилюють негативний вплив один одного. Зокрема, обмежений доступ до цифрової інфраструктури та низький рівень цифрової грамотності населення сприяють зменшенню громадянської активності, що, у свою чергу, негативно позначається на рівні довіри до електронних механізмів участі.

Водночас недостатня правова визначеність окремих процедур електронної участі та ризики кібербезпеки формують додаткові бар'єри для використання цифрових інструментів у сфері публічного управління. Значний вплив також мають інформаційні загрози, зокрема поширення дезінформації та маніпулятивного контенту, що здатні знижувати якість суспільного діалогу й підірвати легітимність цифрових форм взаємодії між державою та громадянами.

Особливої актуальності зазначені проблеми набувають в умовах воєнного стану, коли цифрові платформи одночасно виступають інструментом забезпечення безперервності державного управління та об'єктом посиленого зовнішнього впливу. У зв'язку з цим ефективне функціонування електронної демократії потребує комплексного підходу, що передбачає подолання цифрової нерівності, підвищення рівня цифрової грамотності населення, зміцнення суспільної довіри, удосконалення правового регулювання та посилення кіберстійкості державних інформаційних систем. Лише за умов системного усунення зазначених перешкод електронна демократія зможе повною мірою реалізувати свій потенціал як інструмент участі громадян у публічному управлінні.

Таким чином, проблеми впровадження електронної демократії в Україні мають комплексний характер і охоплюють технологічні, соціальні, безпекові та правові аспекти. Цифрова нерівність обмежує доступ окремих категорій населення до механізмів електронної участі, проблема довіри впливає на рівень громадянської активності, кіберзагрози ставлять під ризик стабільність цифрової інфраструктури, а правові бар'єри знижують ефективність практичної реалізації інструментів електронної демократії. Водночас, незважаючи на існуючі труднощі, Україна демонструє значний потенціал розвитку цифрової демократії, особливо в умовах війни, коли цифрові технології стали важливим інструментом забезпечення безперервності державного управління та підтримання комунікації між владою і суспільством. Подальший розвиток електронної демократії потребує не лише вдосконалення технологічної інфраструктури, але й посилення цифрової інклюзії, підвищення рівня суспільної довіри, розвитку систем

кіберзахисту та удосконалення нормативно-правового забезпечення відповідно до сучасних викликів і європейських стандартів.

3.3 Стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції

Сучасний розвиток електронної демократії в Україні відбувається в умовах глибокої цифрової трансформації суспільства, активізації євроінтеграційних процесів та одночасного посилення безпекових викликів, пов'язаних із воєнним станом. У таких умовах електронна демократія поступово перетворюється із допоміжного інструменту комунікації між владою та громадянами на один із ключових механізмів забезпечення відкритості публічного управління, залучення населення до ухвалення рішень та зміцнення демократичної легітимності державної політики. Водночас результати аналізу проблем, здійсненого у попередньому підрозділі, свідчать про наявність комплексу перешкод, що ускладнюють ефективне функціонування електронної демократії. Саме тому особливого значення набуває формування стратегічних напрямів її вдосконалення, які мають відповідати сучасним викликам цифрової епохи, європейським стандартам врядування та потребам українського суспільства [1].

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення електронної демократії є подолання цифрової нерівності та забезпечення цифрової інклюзії населення. Незважаючи на значний прогрес України у сфері цифровізації державних послуг, нерівномірний доступ до цифрової інфраструктури та відмінності у рівні цифрових компетентностей залишаються вагомим фактором соціального виключення окремих категорій громадян із процесів електронної участі. Електронна демократія може ефективно функціонувати лише за умови, що цифрові інструменти будуть доступними для максимально широкого кола населення незалежно від місця проживання, віку, соціального статусу або фізичних можливостей [2].

У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток цифрової інфраструктури в територіальних громадах, насамперед у сільській місцевості та регіонах, що постраждали від воєнних дій. Розширення доступу до швидкісного Інтернету, модернізація телекомунікаційних мереж і забезпечення стабільності цифрових каналів зв'язку мають розглядатися не лише як технологічне завдання, а як елемент реалізації принципу рівності громадянської участі. У сучасних умовах доступ до цифрових сервісів дедалі більше набуває ознак суспільно значущого ресурсу, від якого залежить можливість людини реалізовувати свої політичні права та взаємодіяти з органами влади [3].

Важливим складником цифрової інклюзії є також системне підвищення рівня цифрової грамотності населення. Цифрова компетентність громадян повинна розглядатися як одна з передумов ефективної демократії, оскільки здатність користуватися електронними платформами, аналізувати інформацію та безпечно взаємодіяти з цифровим середовищем безпосередньо впливає на якість громадянської участі [4]. Особливої уваги потребують люди старшого віку, внутрішньо переміщені особи, мешканці віддалених громад та соціально вразливі категорії населення, які можуть мати обмежений досвід використання цифрових інструментів.

Не менш важливим стратегічним напрямом є формування та зміцнення суспільної довіри до інструментів електронної демократії. Рівень громадської участі значною мірою визначається переконаністю громадян у тому, що їхня думка справді враховується у процесі прийняття управлінських рішень, а цифрові механізми функціонують відкрито, чесно та без ризиків зловживання персональними даними [5].

В умовах України проблема довіри набуває особливого значення, оскільки історично громадяни нерідко демонстрували скептичне ставлення до інституцій публічної влади. Проте цифрова трансформація останніх років, особливо розвиток електронних державних сервісів, створила передумови для поступового підвищення інституційної довіри. Водночас для закріплення позитивної динаміки необхідним є вдосконалення механізмів зворотного зв'язку

між владою та громадянськістю. Громадяни повинні мати змогу не лише висловлювати власну позицію через електронні консультації чи петиції, але й отримувати зрозумілу інформацію щодо того, як саме їхні пропозиції були враховані або чому певні ініціативи не були реалізовані [6].

Підвищення довіри до електронної демократії також потребує забезпечення максимальної прозорості процедур електронної участі. Важливо, щоб громадяни мали доступ до зрозумілих алгоритмів функціонування цифрових платформ, інформації про порядок обробки персональних даних та механізми захисту від маніпуляцій. Успішний міжнародний досвід свідчить, що прозорість цифрових процедур суттєво впливає на готовність населення брати участь у процесах електронного врядування [7].

У контексті сучасних викликів одним із найбільш важливих напрямів розвитку електронної демократії є зміцнення системи кібербезпеки та цифрової стійкості держави. У цифровому суспільстві будь-які інструменти електронної демократії функціонують на основі інформаційно-комунікаційних технологій, що автоматично робить їх потенційними об'єктами кібератак. Для України ця проблема має особливу актуальність через постійний тиск на державну цифрову інфраструктуру в умовах війни [8].

Розвиток кіберстійкості повинен включати комплекс заходів, спрямованих на захист державних інформаційних ресурсів, удосконалення механізмів шифрування персональних даних, створення резервних систем збереження інформації та впровадження сучасних механізмів цифрової ідентифікації користувачів [9]. Не менш важливим є розвиток культури цифрової безпеки серед громадян, адже навіть найефективніші технологічні рішення можуть виявитися недостатніми без відповідального ставлення користувачів до захисту власної інформації.

Особливої актуальності в умовах гібридної війни набуває боротьба з дезінформацією та маніпулятивним контентом у цифровому середовищі. Соціальні мережі та онлайн-платформи, які часто використовуються для публічних консультацій та суспільних дискусій, можуть ставати інструментом

інформаційного впливу, спрямованого на поляризацію суспільства або підриг довіри до державних інституцій [10]. Саме тому стратегія розвитку електронної демократії повинна включати заходи щодо розвитку медіаграмотності населення, підвищення стійкості до інформаційних маніпуляцій та створення механізмів оперативного реагування на деструктивний інформаційний вплив.

Важливим напрямом удосконалення електронної демократії в Україні є гармонізація нормативно-правової бази із законодавством Європейського Союзу. Євроінтеграційний курс держави передбачає адаптацію принципів цифрового врядування до європейських стандартів відкритості, прозорості, підзвітності та захисту персональних даних [11]. У цьому контексті перспективним напрямом є подальше впровадження принципів відкритого врядування, які передбачають активне залучення громадськості до формування політики, доступ до інформації та розвиток механізмів співучасті.

Особливу увагу необхідно приділити вдосконаленню правового регулювання електронної участі громадян. Електронні консультації, бюджети участі, цифрові громадські обговорення та механізми електронних петицій потребують більш чіткого нормативного закріплення щодо порядку реалізації результатів громадської участі. Якщо громадяни не бачать практичного результату власної участі, формується ризик зниження рівня залученості населення та девальвації самої ідеї електронної демократії [12] (табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в Україні

Стратегічний напрям	Основний зміст	Очікуваний результат
Подолання цифрової нерівності	Розвиток цифрової інфраструктури, доступу до Інтернету, цифрової освіти	Зростання доступності електронної участі
Підвищення суспільної довіри	Розвиток прозорості та механізмів зворотного зв'язку	Посилення громадянської активності
Кібербезпека	Захист цифрових платформ, персональних даних, боротьба з кіберзагрозами	Підвищення цифрової стійкості
Гармонізація законодавства з ЄС	Адаптація нормативної бази до європейських стандартів	Підвищення ефективності регулювання
Розвиток електронної участі	Удосконалення е-петицій, консультацій, цифрових платформ	Посилення громадської участі

Джерело: узагальнено автором на основі [12]

Отже, вдосконалення електронної демократії потребує комплексного підходу, оскільки ізольоване вирішення окремих проблем не забезпечить очікуваного результату. Ефективність цифрових механізмів участі громадян можлива лише за умови одночасного розвитку інфраструктури, правового середовища, суспільної довіри та інформаційної безпеки. У контексті євроінтеграції зазначені напрями повинні бути взаємоузгодженими із загальними цілями цифрової трансформації державного управління та принципами демократичного врядування.

Важливим стратегічним напрямом розвитку електронної демократії є подальше розширення інструментів електронної участі громадян у публічному управлінні. На сучасному етапі електронна демократія в Україні переважно представлена електронними петиціями, платформами електронних звернень, консультаціями з громадськістю та окремими практиками бюджету участі. Проте сучасні європейські тенденції демонструють поступовий перехід від формальних цифрових консультацій до більш глибоких моделей співучасті громадян, коли суспільство залучається не лише до обговорення, а й до спільного вироблення рішень [13].

У цьому контексті перспективним напрямом є впровадження цифрових платформ *deliberative democracy*, які забезпечують можливість тривалого суспільного діалогу, колективного формування політики та аргументованого громадського обговорення. Особливої актуальності такі механізми набувають у процесах післявоєнного відновлення України, коли питання розподілу ресурсів, відбудови інфраструктури та визначення пріоритетів розвитку потребуватимуть широкої участі населення [14]. Цифрові інструменти можуть забезпечити прозорість цих процесів та створити додаткові можливості для підзвітності органів влади.

Водночас удосконалення електронної демократії неможливе без розвитку відкритих даних як основи прозорості публічного управління. У сучасному

демократичному суспільстві доступ до інформації є необхідною умовою громадянської участі, оскільки лише поінформовані громадяни можуть ефективно впливати на процес прийняття рішень. Подальше вдосконалення політики відкритих даних повинно передбачати розширення доступу до публічної інформації, одночасно забезпечуючи баланс між відкритістю та безпековими потребами держави в умовах війни [15].

У контексті цифрової трансформації особливого значення набуває розвиток людиноцентричного підходу до електронної демократії. Електронні сервіси повинні створюватися не лише з урахуванням технологічної ефективності, але й відповідно до потреб різних категорій громадян. Це означає необхідність адаптації цифрових платформ для осіб старшого віку, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які мають обмежений досвід користування цифровими технологіями [16]. Інклюзивність електронної демократії виступає важливою передумовою її легітимності, оскільки демократичний процес не може вважатися повноцінним, якщо окремі соціальні групи залишаються фактично виключеними із процесів участі.

Особливу роль у вдосконаленні електронної демократії відіграє інтеграція принципів відкритого врядування (open government) та належного врядування (good governance). Європейський досвід демонструє, що успішні цифрові демократичні системи ґрунтуються не лише на використанні сучасних технологій, але й на високому рівні прозорості, відповідальності органів влади, відкритості до діалогу та систематичному залученні громадян до формування політики [17]. Для України це означає необхідність переходу від переважно сервісної моделі цифровізації до моделі партнерської взаємодії між державою та громадянським суспільством.

Важливим напрямом стратегічного розвитку електронної демократії є також посилення міжсекторальної взаємодії між державними органами, органами місцевого самоврядування, громадянським суспільством, освітніми установами та ІТ-сектором. Саме міжінституційна співпраця створює умови для формування ефективних цифрових рішень, здатних відповідати актуальним

суспільним потребам [18]. Особливого значення така співпраця набуває в умовах післявоєнного відновлення, коли необхідною є консолідація ресурсів та знань для формування нової архітектури цифрового врядування.

У контексті євроінтеграції стратегічне значення має гармонізація української цифрової політики із концепцією цифрового єдиного ринку Європейського Союзу, а також адаптація механізмів захисту персональних даних відповідно до європейських стандартів. Важливим орієнтиром для України залишається імплементація підходів, подібних до вимог GDPR, які забезпечують баланс між доступністю цифрових послуг та належним рівнем інформаційної безпеки [19]. Успішна адаптація до європейських стандартів сприятиме не лише підвищенню якості електронної демократії, але й посиленню міжнародної довіри до українських цифрових інституцій.

Окрему увагу необхідно приділити використанню потенціалу штучного інтелекту та аналітики великих даних у процесах електронної демократії. Сучасні цифрові технології здатні значно підвищити ефективність аналізу громадської думки, виявлення суспільних потреб та оптимізації процесів взаємодії між владою і населенням [20]. Водночас використання таких технологій повинно супроводжуватися належними етичними та правовими гарантіями, спрямованими на запобігання дискримінації, алгоритмічній упередженості та непрозорості ухвалення рішень.

Особливого значення електронна демократія набуває в контексті повоєнної відбудови України. Масштабність процесів реконструкції потребуватиме високого рівня громадського контролю, прозорості використання фінансових ресурсів та залучення населення до визначення стратегічних пріоритетів розвитку територій [21]. Саме цифрові механізми можуть стати інструментом, який забезпечить широке представництво інтересів громадян, оперативність суспільного діалогу та підзвітність влади.

Отже, стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в Україні повинні базуватися на комплексному підході, який поєднує розвиток цифрової інфраструктури, забезпечення цифрової інклюзії, підвищення

суспільної довіри, зміцнення кібербезпеки, удосконалення нормативно-правового регулювання та гармонізацію із європейськими стандартами врядування. В умовах цифрової трансформації та євроінтеграції електронна демократія перестає бути виключно технологічною інновацією та перетворюється на важливий інструмент демократизації публічного управління, який забезпечує нову якість взаємодії між державою та суспільством. Водночас повномасштабна війна створила не лише додаткові виклики, але й унікальні можливості для прискореного розвитку цифрових практик участі, що дозволяє Україні формувати власну модель електронної демократії, адаптовану до сучасних безпекових, соціальних та політичних реалій.

Висновки до розділу 3

Проведене у третьому розділі дослідження дозволило оцінити ефективність функціонування інструментів електронної демократії в Україні, визначити ключові проблеми їх впровадження та обґрунтувати стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції.

У результаті аналізу ефективності функціонування інструментів електронної демократії в Україні встановлено, що за останні роки в державі відбулося суттєве розширення цифрових механізмів участі громадян у публічному управлінні. Електронні петиції, громадський бюджет, електронні консультації, сервіси відкритих даних та цифрові платформи взаємодії влади і громадян поступово інтегруються у практику державного та місцевого управління. Дослідження засвідчило позитивну динаміку розвитку електронної участі, що проявляється у розширенні використання платформи E-DEM, підвищенні рівня залучення громадян до цифрових форм комунікації та покращенні позицій України у міжнародних рейтингах електронного урядування й електронної участі. Водночас доведено, що кількісне поширення цифрових сервісів не завжди супроводжується високою результативністю, оскільки частина

інструментів електронної демократії продовжує функціонувати формально й не забезпечує достатнього рівня реального впливу громадян на процеси прийняття управлінських рішень. Встановлено також, що ефективність електронної демократії значною мірою залежить від рівня громадянської активності, суспільної довіри та доступності цифрової інфраструктури.

У межах визначення основних проблем впровадження електронної демократії в Україні встановлено, що ключовими бар'єрами залишаються цифрова нерівність, недостатній рівень суспільної довіри, кібербезпекові загрози та правові обмеження. Доведено, що цифрова нерівність проявляється у нерівному доступі населення до цифрових технологій та відмінностях рівня цифрових компетентностей, що обмежує участь окремих соціальних груп у процесах електронної взаємодії з владою. Визначено, що проблема суспільної довіри залишається одним із визначальних чинників успішності електронної демократії, оскільки побоювання щодо захисту персональних даних, прозорості процедур і реального врахування громадської думки стримують активність населення. Окремо встановлено, що в умовах воєнного стану особливої актуальності набули кіберзагрози, які можуть підривати легітимність цифрових механізмів участі. Водночас нормативно-правове забезпечення електронної демократії, попри позитивну динаміку розвитку, все ще потребує системного вдосконалення та гармонізації із європейськими стандартами цифрового врядування.

У результаті обґрунтування стратегічних напрямів удосконалення електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції доведено, що її подальший розвиток має здійснюватися на основі комплексного підходу, який поєднує розвиток цифрової інфраструктури, забезпечення цифрової інклюзії, підвищення цифрової грамотності населення, зміцнення кібербезпеки та вдосконалення нормативно-правового забезпечення. Особливого значення набуває гармонізація національного законодавства із європейськими стандартами захисту персональних даних, відкритого врядування та цифрової участі громадян. Обґрунтовано, що важливою умовою підвищення ефективності

електронної демократії є посилення партнерської взаємодії між державою, громадянським суспільством і громадянами, а також забезпечення реального впливу цифрових механізмів участі на процеси прийняття управлінських рішень.

Отже, результати третього розділу підтвердили, що електронна демократія в Україні перебуває на етапі активного розвитку та має значний потенціал для подальшої інституціоналізації, однак ефективність її функціонування залежить від здатності держави комплексно реагувати на наявні соціальні, правові, технологічні та безпекові виклики.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження на тему «Електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні» було здійснено комплексний теоретичний і прикладний аналіз сутності, інструментів, механізмів функціонування, проблем та перспектив розвитку електронної демократії в Україні. Дослідження дозволило дійти наступних висновків.

1. Досліджено сутність, еволюцію та концептуальні підходи до розуміння електронної демократії. У ході дослідження встановлено, що електронна демократія є складним багатовимірним феноменом, який не може розглядатися виключно як сукупність цифрових технологій чи окремих електронних сервісів. Її сутність полягає у використанні інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення реальної участі громадян у процесах публічного управління, формування державної політики, здійснення громадського контролю та налагодження ефективної взаємодії між владою і суспільством. Аналіз еволюції наукових підходів дозволив встановити, що розвиток концепції електронної демократії відбувався від вузького технологічного трактування до сучасного комплексного розуміння, в межах якого вона розглядається як важливий інститут демократичного врядування в цифровому суспільстві. Встановлено, що сучасна електронна демократія поєднує технологічний, інституційний і демократичний виміри, що дає змогу розглядати її не лише як механізм цифровізації управлінських процесів, а як інструмент трансформації взаємовідносин між державою та громадянами.

2. Визначено місце електронної демократії у структурі цифрового врядування та з'ясовано її співвідношення з електронним урядуванням і електронною державою. Важливим результатом дослідження стало визначення місця електронної демократії в системі цифрового врядування. Доведено, що електронна демократія перебуває у тісному взаємозв'язку з електронним урядуванням та електронною державою, однак не є тотожною цим категоріям. Якщо електронне урядування орієнтоване переважно на підвищення

ефективності управлінських процесів і надання цифрових послуг, а електронна держава формує ширшу цифрову архітектуру функціонування державних інститутів, то електронна демократія забезпечує демократичний вимір цифрової трансформації через створення механізмів цифрової участі, громадського контролю та співуправління. Саме це дозволяє стверджувати, що рівень розвитку електронної демократії виступає важливим індикатором зрілості сучасного цифрового врядування.

3. Проаналізовано нормативно-правове та інституційне забезпечення розвитку електронної демократії, зокрема, встановлено, що в Україні вже сформовано базову систему правового регулювання цифрової участі громадян. Конституційні засади народовладдя, законодавство у сфері доступу до публічної інформації, звернень громадян, електронних довірчих послуг, а також стратегічні документи цифрової трансформації створюють фундамент для розвитку електронної демократії. Особливе значення у цьому процесі має Концепція розвитку електронної демократії в Україні, яка заклала основи державної політики у сфері цифрової участі. Разом із тим проведений аналіз показав, що чинне нормативно-правове поле залишається певною мірою фрагментарним, а низка інструментів електронної демократії, насамперед електронне голосування, потребують подальшого нормативного врегулювання та інституційного забезпечення.

4. Охарактеризовано електронні петиції, електронні консультації та громадські обговорення як форми цифрової участі громадян. Дослідження прикладного виміру електронної демократії дозволило встановити, що в Україні сформовано широкий спектр цифрових інструментів участі громадян, серед яких особливого значення набули електронні петиції, електронні консультації, громадські обговорення, громадський (партисипативний) бюджет, цифрові платформи взаємодії влади і громадян, а також сервіси відкритих даних. Аналіз функціонування електронних петицій показав, що цей інструмент став одним із найбільш популярних механізмів цифрової взаємодії, оскільки дозволяє громадянам швидко порушувати суспільно значущі питання та мобілізувати

підтримку навколо них. Водночас встановлено, що рівень результативності електронних петицій залишається відносно низьким, оскільки лише незначна частина з них набирає необхідну кількість голосів і призводить до реальних управлінських рішень. Це свідчить про потребу вдосконалення механізмів зворотного зв'язку між владою та громадськістю, а також підвищення рівня інституційної відповідальності за результати цифрової участі.

5. Досліджено роль громадського (партисипативного) бюджету та цифрових платформ взаємодії влади і громадян. Проведене дослідження засвідчило, що значний потенціал для розвитку електронної демократії в Україні мають громадські бюджети та цифрові платформи участі, які особливо активно функціонують на рівні територіальних громад. Саме місцевий рівень часто виступає найбільш ефективним середовищем реалізації цифрової демократії, оскільки забезпечує безпосередній зв'язок між громадянами та владою й дозволяє швидше оцінювати практичні результати громадської участі. Установлено, що цифрові механізми участі сприяють підвищенню відкритості місцевого самоврядування, формуванню культури співуправління та розвитку громадянської активності. Водночас ефективність їх функціонування залишається нерівномірною, оскільки значною мірою залежить від фінансової спроможності громад, рівня цифрової інфраструктури та управлінської готовності органів місцевого самоврядування.

6. Проаналізовано потенціал, ризики та обмеження електронного голосування і цифрових сервісів участі. Особливу увагу в дослідженні приділено електронному голосуванню як перспективному, але водночас найбільш дискусійному інструменту електронної демократії. Аналіз міжнародного досвіду та українських реалій дозволив дійти висновку, що впровадження електронного голосування в Україні поки супроводжується значними безпековими, правовими й технологічними ризиками. Насамперед це стосується кібербезпеки, забезпечення таємниці голосування, захисту персональних даних, довіри громадян до цифрових механізмів волевиявлення та ризиків зовнішнього втручання, особливо в умовах повномасштабної війни. У зв'язку з цим доведено,

що перспективи впровадження електронного голосування в Україні безпосередньо залежать від рівня розвитку цифрової інфраструктури, удосконалення систем кіберзахисту та формування високого рівня суспільної довіри до цифрових державних сервісів.

7. Здійснено аналіз ефективності функціонування інструментів електронної демократії в Україні, який показав, що попри суттєві досягнення в розвитку цифрового врядування, існує низка системних проблем, які стримують реалізацію потенціалу електронної демократії. Однією з ключових проблем залишається цифрова нерівність, яка проявляється не лише в нерівномірному доступі населення до мережі Інтернет і цифрових пристроїв, але й у різному рівні цифрової грамотності громадян. Установлено, що окремі соціальні групи, зокрема особи старшого віку, жителі сільських територій та соціально вразливі категорії населення, мають обмежені можливості участі у цифрових формах демократії. Це створює ризик формування нового типу соціальної нерівності — цифрового виключення, що суперечить принципам демократичної інклюзивності.

8. Визначено основні проблеми впровадження електронної демократії в Україні та обґрунтовано стратегічні напрями вдосконалення електронної демократії в умовах цифрової трансформації та євроінтеграції. Не менш значущою проблемою розвитку електронної демократії в Україні є недостатній рівень суспільної довіри до інститутів влади та цифрових механізмів участі. Дослідження показало, що навіть за наявності розвинених технологічних рішень ефективність електронної демократії безпосередньо залежить від того, наскільки громадяни переконані у прозорості процедур, реальному врахуванні результатів участі та безпеці своїх персональних даних. Особливої актуальності набувають питання інформаційної безпеки та кіберзахисту, які в умовах російської агресії фактично перетворюються на складову національної безпеки. Установлено, що кіберзагрози, інформаційні маніпуляції, дезінформація та ризики несанкціонованого втручання є одними з найбільш серйозних викликів розвитку електронної демократії в сучасній Україні.

Проведений аналіз дозволив обґрунтувати стратегічні напрями подальшого розвитку електронної демократії в Україні. Доведено, що її вдосконалення має здійснюватися на основі комплексного підходу, який передбачає розвиток цифрової інфраструктури, підвищення рівня цифрової грамотності населення, забезпечення цифрової інклюзії, зміцнення систем кібербезпеки, удосконалення нормативно-правового регулювання та розвиток людиноцентричного цифрового врядування. Важливого значення набуває інтеграція європейських стандартів цифрової демократії, відкритого врядування та захисту персональних даних, що особливо актуально в контексті євроінтеграційного курсу України.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань кваліфікаційної роботи. Електронна демократія в Україні перебуває на етапі активного розвитку та інституціоналізації, поступово перетворюючись із сукупності окремих цифрових інструментів на важливий механізм сучасного публічного управління. Попри наявність системних проблем і численних викликів, Україна демонструє значний потенціал у сфері цифрової трансформації держави, а досвід функціонування цифрових сервісів засвідчує готовність суспільства до використання нових форм участі. Подальший розвиток електронної демократії повинен бути спрямований не лише на технологічне вдосконалення інструментів цифрової участі, а передусім на посилення реального впливу громадян на процеси прийняття рішень, формування високого рівня суспільної довіри та забезпечення балансу між цифровими інноваціями й демократичними цінностями. Саме за таких умов електронна демократія зможе повною мірою реалізувати свій потенціал як інструмент демократизації публічного управління та зміцнення взаємодії між державою і громадянським суспільством в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dahl R. A. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven : Yale University Press, 1971. 257 p. URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300015651/polyarchy/> (дата звернення: 20.04.2026).
2. Habermas J. *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1. Boston : Beacon Press, 1984. 465 p. URL: <https://www.wiley.com/en-us/The+Theory+of+Communicative+Action%2C+Volume+1-p-9780807015079> (дата звернення: 20.04.2026).
3. Clift S. *E-Democracy, E-Governance and Public Net-Work* // Publicus.Net. URL: <http://www.publicus.net> (дата звернення: 20.04.2026).
4. United Nations. *United Nations E-Government Survey 2024: Digital Government for Sustainable Development*. New York : United Nations, 2024. 364 p. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/reports/un-e-government-survey-2024> (дата звернення: 20.04.2026).
5. OECD. *Digital Government Review*. Paris : OECD Publishing, 2023. 212 p. URL: <https://www.oecd.org/gov/digital-government/> (дата звернення: 20.04.2026).
6. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford : Blackwell Publishing, 2010. 597 p. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781444319513> (дата звернення: 20.04.2026).
7. Macintosh A. Characterizing E-Participation in Policy-Making // *Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences*. Washington, 2004. P. 1–10. URL: <https://doi.org/10.1109/HICSS.2004.1265300> (дата звернення: 20.04.2026).
8. Macintosh A. E-democracy and E-participation Research in Europe // *European Journal of ePractice*. 2007. No. 2. P. 1–14. URL: <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2014-12/media13061.pdf> (дата звернення: 20.04.2026).

9. World Bank. *Governance and Digital Citizen Engagement*. Washington, DC : World Bank, 2022. 186 p. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/governance> (дата звернення: 20.04.2026).
10. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 листоп. 2017 р. № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
11. Карпенко О. В. *Електронне урядування та електронна демократія*. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 336 с. URL: <https://culonline.com.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
12. Атаманчук З. А. Електронна демократія в системі публічного управління // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua> (дата звернення: 20.04.2026).
13. Karkin N., Janssen M. Evaluating Websites from a Public Value Perspective: E-Government and E-Democracy // *Government Information Quarterly*. 2014. Vol. 31. Issue 4. P. 577–586. URL: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2014.07.001> (дата звернення: 20.04.2026).
14. Chadwick A. *Internet Politics: States, Citizens and New Communication Technologies*. Oxford : Oxford University Press, 2006. 384 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/internet-politics-9780199292775> (дата звернення: 20.04.2026).
15. OECD Recommendation of the Council on Open Government. Paris : OECD Publishing, 2017. URL: <https://www.oecd.org/gov/open-government/recommendation/> (дата звернення: 20.04.2026).
16. Дубов Д. В. *Цифрова трансформація публічного управління в Україні*. Київ : НІСД, 2023. URL: <https://niss.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2026).
17. Палеха Ю. І. *Електронна демократія в умовах цифрового врядування*. Київ : Ліра-К, 2024. URL: <https://lira-k.com.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).

18. Margetts H. *Digital Era Governance: IT Corporations, the State, and E-Government*. Oxford : Oxford University Press, 2006. 288 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/digital-era-governance-9780199296193> (дата звернення: 20.04.2026).
19. Dunleavy P., Margetts H., Bastow S., Tinkler J. New Public Management Is Dead — Long Live Digital-Era Governance // *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2006. Vol. 16. No. 3. P. 467–494. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/mui057> (дата звернення: 20.04.2026).
20. West D. *Digital Government: Technology and Public Sector Performance*. Princeton : Princeton University Press, 2005. 256 p. URL: <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691126226/digital-government> (дата звернення: 20.04.2026).
21. Bekkers V., Homburg V. *The Information Ecology of E-Government*. Amsterdam : IOS Press, 2007. 312 p. URL: <https://books.google.com/books?id=Q6vNAAAAMAAJ> (дата звернення: 20.04.2026).
22. Janssen M., Estevez E. Lean Government and Platform-Based Governance // *Government Information Quarterly*. 2013. Vol. 30. P. S1–S8. URL: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2012.11.003> (дата звернення: 20.04.2026).
23. Meijer A. Digital Governance and Democratic Participation // *Public Administration Review*. 2015. Vol. 75. No. 4. P. 598–607. URL: <https://doi.org/10.1111/puar.12354> (дата звернення: 20.04.2026).
24. United Nations. *E-Participation Index Methodology*. New York : United Nations, 2023. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/-E-Participation> (дата звернення: 20.04.2026).
25. European Commission. *Digital Decade Policy Programme 2030*. Brussels, 2023. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europes-digital-decade> (дата звернення: 20.04.2026).

26. Tapscott D. *Digital State: Governance in the Network Age*. New York : McGraw-Hill, 2018. URL: <https://www.mheducation.com/> (дата звернення: 20.04.2026).

27. Куйбіда В. С., Карпенко О. В. *Цифрове врядування в Україні: концептуальні засади розвитку*. Київ : НАДУ, 2023. URL: <http://academy.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2026).

28. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

29. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

30. Про звернення громадян : Закон України від 02 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

31. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

32. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04 лют. 1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

33. Open Government Partnership. *Open Government Declaration*. Washington, 2011. URL: <https://www.opengovpartnership.org/open-government-declaration/> (дата звернення: 20.04.2026).

34. European Commission. *European eGovernment Action Plan 2021–2027*. Brussels, 2021. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/> (дата звернення: 20.04.2026).

35. Council of Europe. *Recommendation on e-democracy CM/Rec(2009)1*. Strasbourg, 2009. URL:

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d4a00

(дата звернення: 20.04.2026).

36. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. *Digital Transformation Strategy of Ukraine*. Kyiv, 2023. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).

37. Куйбіда В. С., Петренко І. Г. *Електронна демократія та цифрове врядування в Україні*. Київ : НАДУ, 2024. URL: <http://academy.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2026).

38. Dubov D. *Digital Governance and E-Democracy Development in Ukraine*. Kyiv : NISS, 2023. URL: <https://niss.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2026).

39. Єдина система місцевих петицій E-DEM. URL: <https://petition.e-dem.ua> (дата звернення: 20.04.2026).

40. До Кабміну надійшло 4619 електронних петицій від громадян // LB.ua. 2025. URL: https://lb.ua/society/2025/01/02/653359_kabminu_nadiyshlo_4619_elektronnih.html (дата звернення: 20.04.2026).

41. Коли влада слухає: успішні кейси петицій в Україні // Лабораторія законодавчих ініціатив. 2025. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/kejsy-petyczij-v-ukrayini/> (дата звернення: 20.04.2026).

42. Місцеві петиції. Чи вдається жителям впливати на рішення влади // LB.ua. 2023. URL: https://lb.ua/news/2023/12/15/588995_mistsevi_petitsii_chi_vdaietsya_zhitelyam.html (дата звернення: 20.04.2026).

43. У минулому році кияни подали найменшу кількість петицій. Аналіз ЧЕСНО. 2025. URL: <https://www.chesno.org/post/6418/> (дата звернення: 20.04.2026).

44. Електронні петиції у Дніпрі: до чого призведе зміна правил // UPLAN. 2024. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/elektronni-petytsii-u-dnipri-do-choho-pryzvede-zmina-pravyi/> (дата звернення: 20.04.2026).

45. Електронні петиції в Україні // Простір. 2018. URL: <https://www.prostir.ua/?library=elektronni-petytsiji-v-ukrajini> (дата звернення: 15.05.2026).
46. Дані про електронні петиції, у тому числі осіб, що їх підписали // data.gov.ua. URL: <https://data.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
47. Єдина система місцевих петицій: ініціюй, підтримуй, впливай // Асоціація міст України. 2016. URL: <https://auc.org.ua/novyna/yedyna-systema-miscevyh-petyciy-iniciyuy-pidtrymuy-vplyvay> (дата звернення: 20.04.2026).
48. Кожна сьома мала успіх: як жителі обласних центрів подавали петиції під час великої війни // ЧЕСНО. 2025. URL: <https://www.chesno.org/post/6400/> (дата звернення: 20.04.2026).
49. ВзаємоДія | Ваш вибір. URL: <https://e-democracy.diia.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
50. EDEM. URL: <https://e-dem.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
51. Громадський бюджет України. URL: <https://budget.e-dem.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
52. Партиципативний бюджет: світовий досвід та українська практика // Асоціація міст України. URL: <https://auc.org.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
53. Participatory Budgeting Project. URL: <https://www.participatorybudgeting.org/> (дата звернення: 20.04.2026).
54. Shah A. *Participatory Budgeting*. Washington : World Bank, 2007. URL: <https://documents.worldbank.org/> (дата звернення: 20.04.2026).
55. Sintomer Y., Herzberg C., Röcke A. Participatory Budgeting in Europe: Potentials and Challenges // *International Journal of Urban and Regional Research*. 2008. Vol. 32, No. 1. P. 164–178. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2008.00777.x> (дата звернення: 20.04.2026).
56. Cabannes Y. Participatory Budgeting: A Significant Contribution to Participatory Democracy // *Environment and Urbanization*. 2004. Vol. 16, No. 1. P. 27–46. URL: <https://doi.org/10.1177/095624780401600104> (дата звернення: 20.04.2026).

57. Dias N. *Hope for Democracy: 30 Years of Participatory Budgeting Worldwide*. Faro : Oficina, 2018. URL: <https://www.oficina.org.pt/hope-for-democracy> (дата звернення: 20.04.2026).
58. Проєкт «Громадський бюджет» у містах України // EDEM. URL: <https://budget.e-dem.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
59. Громадський бюджет Києва. URL: <https://gb.kyivcity.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
60. Громадський бюджет Львова. URL: <https://lviv.pb.org.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
61. Громадський бюджет Дніпра. URL: <https://budget.dp.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
62. Про електронні комунікації : Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
63. Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
64. Міністерство цифрової трансформації України. Дія. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2026).
65. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 01 груд. 2022 р. № 2801-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-20#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
66. Estonian National Electoral Committee. *Internet Voting in Estonia*. URL: <https://www.valimised.ee/en/internet-voting> (дата звернення: 20.04.2026).
67. OSCE/ODIHR. *Guidelines on the Use of New Technologies in Elections*. Warsaw, 2021. URL: <https://www.osce.org/odihr/elections> (дата звернення: 20.04.2026).
68. Venice Commission. *Report on Digital Technologies and Elections*. Strasbourg, 2020. URL: <https://www.venice.coe.int/> (дата звернення: 20.04.2026).

69. Council of Europe. *Recommendation CM/Rec(2017)5 on Standards for E-Voting*. URL:
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680726f6f
(дата звернення: 20.04.2026).

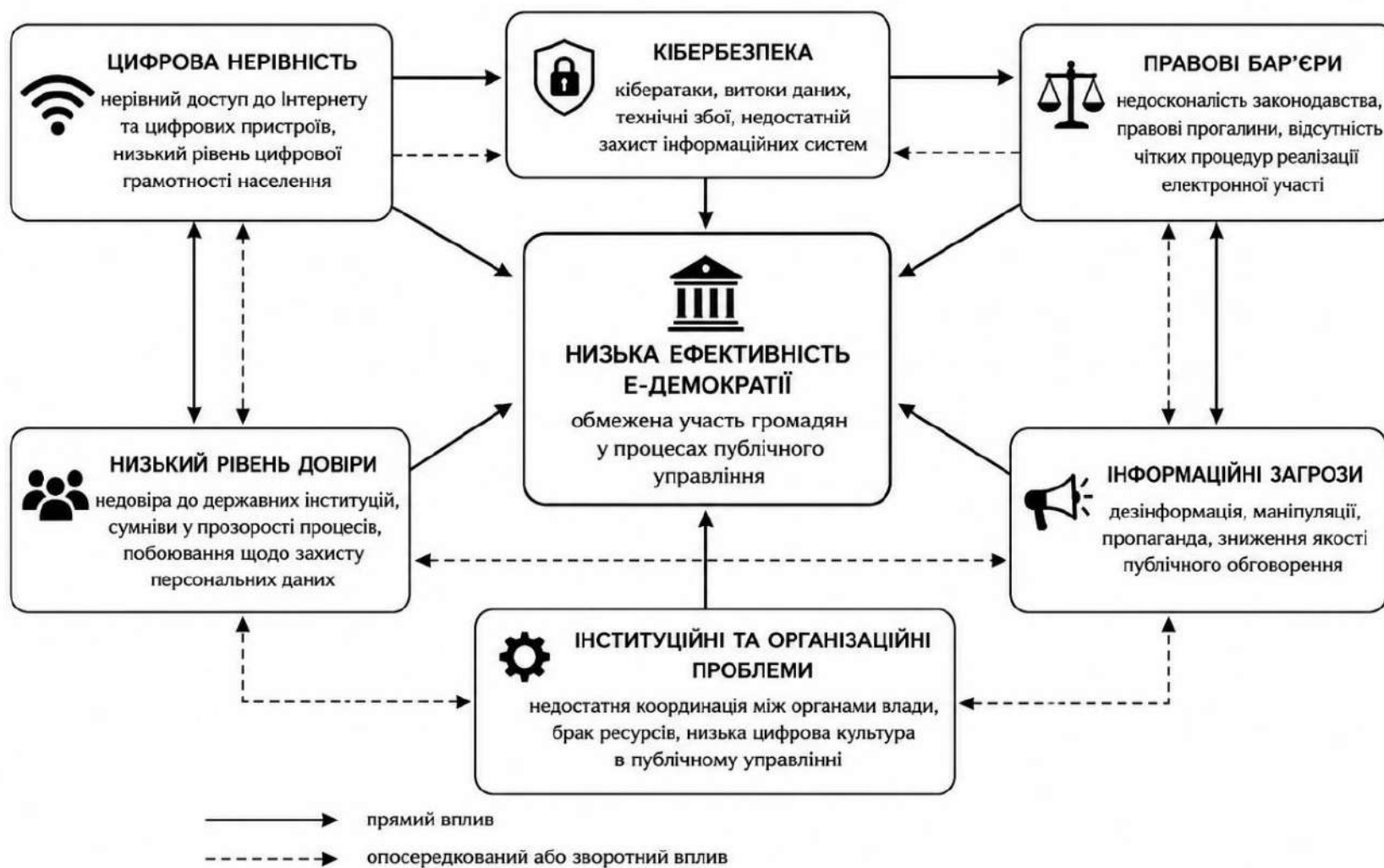
ДОДАТКИ

Додаток А

**Порівняльна характеристика рівня цифрової готовності, суспільної довіри
та електронної участі: Україна та країни ЄС**

Критерій	Україна	Країни ЄС
Рівень цифрової готовності населення	Характеризується поступовим зростанням цифрових навичок та активним використанням державних цифрових сервісів, однак зберігається суттєва нерівність між містом і селом, а також між різними віковими групами населення	Відзначається вищим рівнем цифрової грамотності населення та більш рівномірним доступом до цифрової інфраструктури, що забезпечує ширше залучення громадян до електронних сервісів
Доступ до цифрової інфраструктури	Розвивається високими темпами, однак ускладнюється наслідками воєнних дій, пошкодженням телекомунікаційної інфраструктури та територіальними диспропорціями	Стабільна та розвинена цифрова інфраструктура, високий рівень покриття швидкісним Інтернетом, розвинені цифрові мережі
Рівень суспільної довіри до цифрових інструментів держави	Помірний і неоднорідний; довіра до окремих державних цифрових сервісів зростає, однак зберігається скептицизм щодо прозорості електронної участі та захисту персональних даних	Переважно високий рівень інституційної довіри, що сприяє більш активному використанню цифрових механізмів участі у прийнятті рішень
Рівень електронної участі громадян (e-participation)	Електронні петиції, консультації та онлайн-звернення активно впроваджуються, однак рівень залученості населення залишається нерівномірним	Електронна участь є більш інституціоналізованою; широко застосовуються електронні консультації, цифрові форуми, бюджети участі та механізми співтворення політики
Рівень кібербезпеки цифрових платформ	Перебуває в умовах підвищеного навантаження через постійні кібератаки, пов'язані з війною; активно вдосконалюється система цифрового захисту	Високий рівень нормативного та технічного захисту інформаційних систем, функціонування комплексних систем кіберстійкості
Правове забезпечення електронної демократії	Нормативно-правова база активно формується, однак окремі механізми електронної демократії залишаються недостатньо врегульованими	Комплексне правове регулювання, гармонізоване з європейськими стандартами цифрового врядування та захисту даних

Взаємозв'язок факторів, що стримують розвиток е-демократії

ЗГОДА

здобувача освіти Державного університету економіки і технологій про
перевірку кваліфікаційної роботи на прояви академічного плагіату
та розміщення в Репозитарії ДУЕТ

Я, **Григораш Владислав Олександрович**, підтримую політику Державного університету економіки і технологій з академічної доброчесності і відкритого доступу. Стверджую, що кваліфікаційна бакалаврська робота «Електронна демократія як інструмент участі громадян у публічному управлінні» виконана самостійно та не містить академічного плагіату. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення норм академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Також я поінформований, що відповідно до пункту 5.8 «Положення про Репозитарій (електронну базу даних) Державного університету економіки і технологій» згадана робота буде розміщена в Електронному архіві Університету (Репозитарії ДУЕТ) та ознайомлений з умовами такого розміщення.

12.06.2026р.

Підпис